

گزارش راهبردی

ارزیابی موانع بهبود شرایط کسب و کار در ایران

گروه سیاست اندیشکده برهان

مرداد ۱۳۹۸

نویسندگان: سمیه زادهوش، امیرعلی ناقدی

انستیتو
برهان
گروه سیاست
اندرکده

www.BORHAN.ir

فهرست

ارزیابی از موانع موجود در بهبود شرایط کسب و کار در ۱۰ سال گذشته و راهکار

۴

مقدمه.....	۴
تعریف فضای کسب و کار و ویژگی‌های آن.....	۴
اهمیت فضای کسب و کار.....	۷
تأثیر جهانی شدن بر مؤلفه‌های اقتصادی قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران.....	۱۵
فضای کسب و کار در قوانین و برنامه توسعه کشور.....	۱۶
ارزیابی موانع موجود در بهبود شرایط کسب و کار در ۱۰ سال گذشته ایران.....	۱۷
اقدامات اجرایی دولت در راستای بهبود شرایط کسب و کار در کشور.....	۱۸
تحلیل موانع موجود در فضای کسب و کار کشور.....	۲۳
راهکار بهبود محیط کسب و کار توسط دولت با توجه به شاخص‌های سهولت کسب و کار در ایران.....	۲۴

۲۸ بررسی روند تغییرات شاخص‌های کسب و کار

روند تغییرات شاخص‌های کسب و کار.....	۲۸
بررسی شاخص‌های ارائه شده سهولت کسب و کار از سوی بانک جهانی.....	۳۵
تأثیر سیاست‌های اتخاذ شده بر روی شاخص‌های کسب و کار.....	۳۸
اصلاحات ساده قضایی و بهبود قابل توجه اقتصادی.....	۳۹
راهکار عملیاتی جهت بهبود وضعیت کسب و کار در کشور.....	۳۹
اقدامات بخش خصوصی برای بهبود کسب و کار.....	۴۰
اصلاح قوانین اصلی‌ترین مساله بهبود فضای کسب و کار.....	۴۱
مصوبات هیئت دولت در راستای بهبود فضای کسب و کار و کاهش فرآیندهای اداری.....	۴۲

۴۳	بیانات مقام معظم رهبری در زمینه بهبود فضای کسب و کار و مسئله اقتصادی کشور.....
۴۴	راهکارهای عملیاتی.....
۴۷	منابع.....

ارزیابی از موانع موجود در بهبود شرایط کسب و کار در ۱۰ سال گذشته و راهکار

مقدمه

کسب و کار به مجموعه فرآیندهای تأمین، تولید و توزیع کالا و خدمات گفته می‌شود. محیط کسب و کار مجموعه ساز و کارها، ساختارها و روابط و مناسباتی است که بر عملکرد بنگاه‌های اقتصادی تأثیر می‌گذارد. این در حالیست که سرمایه گذار خود به عنوان یک فعال اقتصادی به تنهایی توانایی اثرگذاری مورد نیاز بر این عوامل و ساختارها را ندارد. محیط بین‌المللی و جهانی کسب و کار نیز برای کسب و کارهایی که در مقیاسی جهانی سازماندهی می‌شوند اهمیت دارند. در همین راستا تصمیمات و الگوهای هدایت اقتصادی توسط دولت به عنوان یکی از اثر گذارترین عوامل بر محیط کسب و کار خواهد بود. عناصر جهانی محیط‌های کسب و کار، نهادهایی نظیر سازمان ملل متحد، صندوق بین‌المللی پول، سازمان تجارت جهانی، بانک جهانی و همه نهادهای بین‌المللی مؤثر بر فضای کسب و کار هستند که این نهادها نیز به طور مستقیم یا غیر مستقیم بر عملکرد کسب و کارهای بین‌المللی اثر می‌گذارند.

تعریف فضای کسب و کار و ویژگی‌های آن

فضای کسب و کار در هر کشور از جمله شاخص‌های تعیین‌کننده وضعیت اقتصادی

آن کشور است که با استناد به آن می‌توان به بررسی و تجزیه و تحلیل شرایط اقتصادی آن کشور پرداخت. محیط فضای کسب و کار در کشورها هرچه شفاف‌تر و رقابتی‌تر باشد منجر به افزایش سلامت اقتصادی در کشور و اتخاذ سیاست‌های مطلوب و روند بهبودی شاخصهای اقتصادی را در پی خواهند داشت. از آنجایی که انجام فعالیت‌های اقتصادی بیشتر در هر کشور خود موجب رشد سرمایه‌گذاری، ایجاد اشتغال، افزایش درآمد مردم، افزایش درآمد مالیاتی برای دولت و گسترش رفاه جامعه می‌گردد، کلیه کشورها برای ایجاد فضای کسب و کار توسط فعالان اقتصادی تلاش می‌کنند و اقدامات اصلاحی زیادی برای تحقق آن انجام می‌دهند.

گرچه یک کشور ممکن است از عوامل تولید مختلفی برخوردار باشد و بتواند انواع کالا را تولید کند، اما قادر به تولید آنها با قیمت مساوی نخواهد بود. به نظر می‌رسد علت اولیه مبادلات بین‌المللی، در ظاهر اختلاف قیمت کالا و خدمات کشورها است. تفاوت قیمت‌ها به دلیل تفاوت در شرایط عرضه، امکانات تولید، تفاوت در شرایط تقاضا، الگوی مصرف و یا ترکیبی از آنها است. تمایل به ادامه سرمایه‌گذاری‌های صنعتی، ضرورت رشد اقتصادی، انگیزه کسب برتری و شهرت در صحنه بازرگانی، تأکید بر ارتقای کارایی و سودآوری، اشباع بازارهای داخلی، سیاست تولید انبوه و نیاز به درآمدهای ارزی، از جمله عواملی هستند که ضرورت و اهمیت بازاریابی بین‌المللی را بیشتر آشکار می‌سازند^۱.

عوامل متعددی در زمینه اقتصاد بین‌الملل دخالت دارند که از میان آنها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

شدت رقابت، تحولات سریع سیاسی و اقتصادی، افزایش موانع و محدودیت‌های تجاری در کشورهای مختلف، گرایش بیشتر به سیاست‌های حمایتی، پیشرفت‌ها و نوآوری‌های سریع در تکنولوژی و گسترده‌گی تبلیغات بازرگانی^۲.

بهبود شرایط و شاخص‌های فضای کسب و کار از جمله توسعه نظام بانکی و

۱ - تحلیل محیط کسب و کار ایران، دکتر جهانگیر یداللهی فارسی، دانشگاه تهران

۲ - تحلیل محیط کسب و کار ایران، دکتر جهانگیر یداللهی فارسی، دانشگاه تهران

کاهش زمان لازم برای اخذ مجوز، زمینه ساز رشد و پویایی در هر کشوری را فراهم می‌آورد به گونه‌ای که با افزایش اعتبارات و دارایی‌های بانکی به عنوان پشتوانه و تأمین کننده اصلی مالی در اکثر کشورها مطرح می‌باشد، باعث بهبود فضای کسب و کار و تولیدی کشور می‌شود (حسینی و فهیمی فر، ۱۳۸۹).

بنابراین شاخص فضای کسب و کار، مهم‌ترین شاخص اقتصادی در رشد و شکل گیری بخش خصوصی و افزایش رشد اقتصادی جامعه است.

به هر ترتیب تأثیر فضای کسب و کار مساعد، بر افزایش جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، ایجاد اشتغال و رشد تولید ناخالص داخلی قابل انکار نیست. از اینرو، پس از اعلام آمارهای جهانی از رتبه بندی فضای کسب و کار در کشورهای مختلف در طول سالهای گذشته، دیدگاه‌های متفاوتی در زمینه جایگاه کشورمان مطرح می‌شود. این شرایط موجب شده است تا اکنون بهبود فضای کسب و کار با توجه به چالش‌های پیش روی اقتصاد کشور به ضرورتی انکارناپذیر تبدیل شود. به نظر می‌رسد با وجود تمام تلاش‌هایی که در بهبود فضای کسب و کار صورت گرفته، هنوز بسترهای مناسب برای ایجاد فضای امن سرمایه‌گذاری و کسب و کار در کشورمان برای جذب سرمایه‌های داخلی و خارجی فراهم نبوده و برای رسیدن به جایگاه واقعی اقتصاد ایران در زمینه شاخص فضای کسب و کار، فراهم کردن برخی زیرساخت‌ها اجتناب‌ناپذیر است (احمدی، ۱۳۸۹).

اصلاح فضای کسب و کار و بهبود شاخص‌های مزبور در عرصه جهانی، نه تنها گامی مثبت و اساسی در جهت تقویت جنبه مشارکت بخش خصوصی در عرصه اقتصاد و ارتقاء سطح اشتغال و تولید در کشور محسوب می‌شود، بلکه به طور قطع از منظر سرمایه‌گذاران خارجی از جمله مهم‌ترین اقدامات برای ورود سرمایه به کشور و شرط لازم برای ارتقا و تسهیل جریان ورود فناوری به کشورمان می‌باشد.

در همین راستا بررسی وضعیت شاخص‌های کسب و کار چه از نظر خرد و چه از نظر کلان و تبیین چالش‌های موجود می‌تواند در ایجاد و توسعه فضای کسب و کار در کشور مثمر ثمر باشد.

اهمیت فضای کسب و کار

در فرآیند یک کسب و کار از زمان شکل گیری تا حتی انحلال کامل، چرخه‌ای تعریف شده است که در هر مرحله بر اساس قوانین و مقررات موجود برای شروع و تداوم فعالیت خود، متحمل هزینه‌های گوناگون و صرف زمان می‌شود. بدیهی است هر چه این مراحل مشکل‌تر و پیچیده‌تر و پرهزینه‌تر باشند، انگیزه افراد و اشخاص حقیقی و حقوقی برای انجام و گسترش فعالیت‌ها کمتر خواهد شد. مواردی مانند تولید کالا و خدمات، توزیع، تبادلات مالی داخلی و بین‌المللی و تجارت فرامرزی از مهمترین علل توسعه یافتگی یا ناکامی‌های اقتصادی هر کشور است. ملاحظه این شرایط به عنوان آیین تمام‌نمای اقتصاد یک جامعه و تبدیل آن به شاخص‌های عددی و قابل مقایسه امری است که امروزه از سوی تمامی صاحب‌نظران، کارشناسان و سرمایه‌گذاران مورد توجه قرار گرفته است (محمد عزیزالهی، ۱۳۹۵).

بسیاری از کارشناسان اقتصادی براین موضوع اتفاق نظر دارند که بخش قابل توجهی از مقتضیات رشد اقتصادی هر کشور در گرو فضای کسب و کار مناسب در آن کشور است. در همین رابطه، مقام معظم رهبری در بیانات خود در دیدار جمعی از کارآفرینان سراسر کشور تاکید کردند: «نکته دوم [از مجموعه نکات پیرامون بهبود وضعیت اقتصادی کشور]، بهبود فضای کسب و کار است، که از جمله کارهایی که به نظر ما عمده و وظیفه دولت است، همین است. بهبود فضای کسب و کار، بیشتر وظیفه دولت است. همین مسئله مقررات، تسهیلات گوناگون، پیچ و خم‌های اداری فراوان، این‌ها همه، چیزهایی است که اگر چنانچه اصلاح بشود، بهبود فضای کسب و کار که یکی از مسائل عمده اقتصادی ماست، حاصل خواهد شد. همین پنجره واحد - یک پنجره برای کارها - همین یک کار، اگر انجام بگیرد، به نظر من بسیاری از مشکلات حل خواهد شد. این مربوط به بخش دولتی است که بخش مهم است. وظیفه دولت، تکلیف دولت، به نظر من عمدتاً اینهاست؛ البته مسئولین وظایف فراوانی دارند»^۱.

در محیط کسب و کار ایران، عوامل، شرایط، قوانین و ابزارهای متعددی برای بهبود

۱. - بیانات مقام معظم رهبری در بیانات در دیدار جمعی از کارآفرینان سراسر کشور، ۱۶ شهریورماه ۱۳۸۹

و رونق کسب و کار در نظر گرفته شده است. از عوامل اصلی چالش‌های چشم انداز اقتصاد ایران، پدیده جهانی شدن است که در همین راستا، برخورداری از صنعت رقابت پذیر برای اقتصاد بیش از پیش احساس می‌شود. شرط اصلی در برخورداری از صنعت رقابت پذیری و انجام اقدامات اصلاحی مهم و اساسی در این زمینه در کشور جهت دستیابی به اهداف سند چشم انداز اقتصادی در ایران، بهبود فضای کسب و کار و رقابتی نمودن آن در کشور است. با توجه به قوانین و مقررات دست و پا گیر، سختی صدور مجوز و ایجاد کسب و کار در ایران، عدم وجود سرمایه و تسهیلات جهت حمایت از تولید، که اغلب در فعالیتهای غیر تولیدی مورد استفاده قرار گرفته‌اند، سبب رشد تقاضا و افزایش سطح عمومی قیمت‌ها شده است، رسیدن به این مهم که رسیدن به اهداف اقتصادی چشم انداز است را با سختی‌های بسیار همراه ساخته است.

یکی از اقدامات مهم و اساسی کشور در دستیابی به اهداف سند چشم انداز ۲۰ ساله ۱۴۰۴، بهبود فضای کسب و کار و رقابتی نمودن آن در کشور است. محیط فضای کسب و کار در کشورها هرچه شفاف‌تر و رقابتی‌تری باشد منجر به افزایش سلامت اقتصادی کشورها خواهد شد.

ابزارهای متعددی نیز جهت تقویت عرضه اقتصادی کشور وجود دارد که مستلزم رهایی از نرخ بالای بیکاری در کشور خواهد بود. بایستی به این نکته نیز توجه داشت که اهمیت سرمایه‌گذاری در کشورهای در حال توسعه بیش از کشورهای توسعه یافته است زیرا کشورهای در حال توسعه به منظور بهبود فضای کسب و کار و ایجاد اشتغال که محرک رشد اقتصادی است، دچار کمبود سرمایه هستند.^۱

با توجه به اهمیت بررسی محیط کسب و کار، هر ساله سازمان‌های مختلف گزارشاتی را درباره محیط کسب و کار کشورهای مختلف ارائه می‌دهند. بانک جهانی نیز با ارائه یک مدل مشخص کوشیده است به یک وحدت رویه در خصوص محیط کسب و کار دست یابد. در همین جهت پروژه ارزیابی، سنجش و بهبود سهولت کسب

ارزیابی از موانع موجود در بهبود شرایط کسب و کار در ۱۰ سال گذشته و راهکار ۹

و کار (Doing Business) هر ساله توسط موسسه IFC^۱ به عنوان بازوی توسعه بخش خصوصی در بانک جهانی انجام می‌شود (محمد عزیزالهی، ۱۳۹۵). این پروژه به بررسی کسب و کارهای کوچک و متوسط در هر کشور می‌پردازد و قوانینی را که هر یک در چرخه فعالیت خود با آن روبرو هستند را از نظر مدت زمان و هزینه صرف شده و نیز سهولت انجام، مورد ارزیابی قرار می‌دهند (شاخص سهولت کسب و کار ایران، ۲۰۱۷).^۲

شاخص سهولت کسب و کار (Doing Business) هر ساله توسط بانک جهانی ارائه می‌شود، این شاخص با استناد به ۱۱ شاخص کمی است که ده مرحله از عمر یک کسب و کار را، از زمان شکل‌گیری تا انحلال آن، مورد بررسی قرار می‌دهد. این شاخص‌ها عبارت‌اند از:

۱. شروع کسب و کار
۲. اخذ مجوزها
۳. شاخص استخدام و اخراج نیروی کار
۴. ثبت مالکیت
۵. اخذ اعتبار
۶. حمایت از سرمایه داران
۷. پرداخت مالیات
۸. تجارت فرامرزی
۹. انحلال یک فعالیت
۱۰. الزام آور بودن قرار دادها

۱. موسسه مالی بین‌المللی (International Finance Corporation) IFC در سال ۱۹۵۶ میلادی باهدف حمایت از فعالیت‌های بخش خصوصی در کشورهای عضو تأسیس شد. این موسسه وظایف حمایتی بانک در قبال بخش خصوصی کشورهای عضو را عهده‌دار شده است.

۲. وزارت اقتصاد و دارایی، مهم‌ترین رویدادهای محیط کسب و کار جهان بر اساس گزارش ۲۰۱۷ Doing Business database

۱۱. دسترسی به برق^۱

بر اساس رتبه شاخص شرایط اخذ مجوز در ایران که شامل تعداد مراحل اداری، زمان مورد نیاز وهزینه صرف شده است، این شاخص بسیار محدود کننده و بازدارنده بوده و می‌تواند اثرات زیانباری مانند افزایش قیمت تمام شده زیرساخت‌ها، انصراف بخش خصوصی از فعالیت اقتصادی یا افزایش فعالیت‌های بدون مجوز و زیرزمینی را به دنبال داشته باشد.

شاخص شروع کسب و کار در ایران که شامل (تعداد مراحل اداری، زمان مورد نیاز وهزینه صرف شده و حداقل سرمایه مورد نیاز است) که می‌تواند انجام برخی اصلاحات و ساده سازی روند اداری ثبت شرکت‌ها را در ایران بهبود بخشد که خود نشان از ساده و آسان‌تر شدن آغاز کسب و کار دارد. بر اساس رتبه شاخص شرایط اخذ مجوز در ایران که شامل تعداد مراحل اداری، زمان مورد نیاز وهزینه صرف شده است، این شاخص بسیار محدود کننده و بازدارنده بوده و می‌تواند اثرات زیانباری مانند افزایش قیمت تمام شده زیرساخت‌ها، انصراف بخش خصوصی از فعالیت اقتصادی یا افزایش فعالیت‌های بدون مجوز و زیرزمینی را به دنبال داشته باشد. با بررسی شاخص‌ها متأسفانه این شرایط سخت همچنان ادامه داشته و در مقایسه با کشورهای دنیا وضعیت نامناسب است. شاخص‌های اشتغال شامل دشواری استخدام، انعطاف‌پذیری ساعات کار و دشواری اخراج است. این شاخص‌ها ترکیبی از شاخص‌های متعدد و مختلف است و ایران نیز در آن از جایگاه خوبی برخوردار نیست، بنابراین باید دستگاه‌های مرتبط از جمله وزارت کار و تأمین اجتماعی به عنوان متولی بهبود این شاخص، تلاش فشرده و فراوانی برای ارتقای جایگاه کشورمان در این حوزه انجام دهد.

شاخص ثبت دارایی‌ها (که شامل تعداد مراحل اداری، زمان مورد نیاز وهزینه صرف شده در ثبت دارایی‌ها است) نشان از شرایط بسیار نامناسب ثبت دارایی‌ها و حقوق مالکیت در ایران نسبت به سایر کشورها دارد. اخذ تسهیلات و اعتبارات

بانکی در حکم نبض حیاتی بنگاه‌ها و فعالیت‌های اقتصادی بخش خصوصی است و میزان سهولت سرعت دسترسی به این تسهیلات یکی از محوری‌ترین شاخص‌های یک فضای کسب و کار در اقتصاد هر کشور است. نقش بازارهای مالی در جذب پس اندازها و تخصیص آن بین بنگاه‌ها برای سرمایه‌گذاری مشخص است اما نکته مهم در دخالت دولت در این بازار است که موجب تخصیص غیربهبوده منابع و ایجاد انگیزه رانت جویی و فساد می‌شود. شاخص اخذ اعتبارات شامل توانمندی قانون، اطلاعات اعتباری، پوشش اطلاعات اعتبارسنجی بخش دولتی، پوشش اطلاعات اعتبارسنجی بخش خصوصی است که بررسی این شاخص‌ها نیز نشان از بدتر شدن شرایط تسهیلات بانکی و سخت شدن استفاده بخش خصوصی از این تسهیلات دارد.

افزایش نرخ مالیات در اقتصاد، هزینه فعالیت را افزایش می‌دهد؛ بنابراین ممکن است بنگاه را از فعالیت باز دارد یا اینکه به فعالیت‌های غیررسمی رو آورد و از طرف دیگر با توجه به افزایش فرار مالیاتی در ایران در واقع اندازه اقتصاد غیررسمی افزایش می‌یابد. بنابراین دولت می‌تواند با ارائه یک سیستم مالیاتی مناسب فضا را برای فعالیت رسمی بخش خصوصی تقویت کند و یا با افزایش غیرکارشناسی نرخ مالیات فعالیت‌های غیررسمی را گسترش دهد.

حمایت قضایی از سرمایه‌گذاران یکی از حلقه‌های کلیدی و مهم در زنجیره بهبود فضای کسب و کار در اقتصاد است چرا که بدون احساس امنیت لازم از سوی سرمایه‌گذاران و فعالان اقتصادی انگیزه حضور در اقتصاد و فعالیت در آن از بین می‌رود. بهبود شاخص حمایت از سرمایه‌گذاران منافع متعددی دارد از جمله افزایش حجم سرمایه‌گذاری و کاهش تمرکز مالکیت که خود موجب توسعه بازارهای مالی و رشد و رونق اقتصاد می‌شود. شاخص حمایت از سرمایه‌گذاران در ایران شامل سطح افشاکاری، اندازه مسوولیت مدیران، دسترسی آسان به اطلاعات، توانایی حمایت از سرمایه‌گذاران است. با بررسی این شاخص‌ها در می‌یابیم که شرایط ایران در حمایت از سرمایه‌گذاران بسیار بازدارنده است. افزایش نرخ مالیات در اقتصاد،

هزینه فعالیت را افزایش می‌دهد؛ بنابراین ممکن است بنگاه را از فعالیت باز دارد یا اینکه به فعالیت‌های غیررسمی رو آورد و از طرف دیگر با توجه به افزایش فرار مالیاتی در ایران در واقع اندازه اقتصاد غیررسمی افزایش می‌یابد. بنابراین دولت می‌تواند با ارائه یک سیستم مالیاتی مناسب فضا را برای فعالیت رسمی بخش خصوصی تقویت کند و یا با افزایش غیرکارشناسی نرخ مالیات فعالیت‌های غیر رسمی را گسترش دهد. پس علاوه بر نرخ مالیات، سیستم مالیاتی و چگونگی توزیع بار مالیاتی نیز در اندازه اقتصاد غیررسمی می‌تواند مؤثر باشد. شاخص پرداخت مالیات بر اساس تعداد انواع مالیات، زمان صرف شده و نرخ کل مالیات می‌باشد. درست است که در سال‌های گذشته تعداد مالیات‌ها در کشورمان بهبود یافته، اما هزینه فرصت و زمان صرف شده برای پرداخت مالیات و خیم‌تر شده است.

در تجارت فرامرزی، سازمان توسعه تجارت کشور به عنوان متولی بحث تجارت فرامرزی، برنامه ریزی برای بهبود این شاخص را به عهده دارد. با بهبود این شاخص که یکی از شروط توسعه اقتصادی کشورها است، موانع سخت تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای که پیش پای بازرگانان، به ویژه در کشورهای در حال توسعه، وجود دارد سهل‌تر خواهد شد. شاخص تجارت فرامرزی در ایران شامل تعداد اسناد مورد نیاز جهت صادرات، زمان صرف شده برای صادرات، هزینه مورد نیاز برای صادرات، تعداد اسناد مورد نیاز جهت واردات، زمان صرف شده برای واردات و هزینه مورد نیاز برای واردات می‌باشد (بختیاری، شایسته؛ ۱۳۹۱).

بررسی شاخص لازم الاجرا شدن قراردادها در ایران نشان از طولانی بودن مراحل دادرسی دارد که ضمانت اجرای قراردادها را با مشکل روبه رو می‌سازد و موجب تضعیف و نقض حقوق شاکی می‌شود؛ بنابراین ساده سازی فرآیند دادرسی و شفافیت و قاطعیت در قضاوت موجب بهبود فضای کسب و کار و رونق اقتصادی می‌شود. شاخص تضمین قراردادها در ایران شامل تعداد مراحل دادرسی، زمان مورد نیاز و هزینه صرف شده در تضمین قراردادها می‌باشد (بختیاری، شایسته؛ ۱۳۹۱).

در فرایند انحلال یک فعالیت و تعطیلی کسب و کار بنا بر بررسی‌های بانک جهانی

ارزیابی از موانع موجود در بهبود شرایط کسب و کار در ۱۰ سال گذشته و راهکار ۱۳

در کشورمان از ابتدای تشکیل پرونده برای تعطیل کسب و کار (اعلام ورشکستگی) تا تسویه حساب کامل با طلبکاران ۴/۵ سال طول می‌کشد و ۹ درصد ارزش اموال بنگاه در قالب هزینه‌های قانونی در مراحل مختلف خرج می‌شود. همچنین طلبکاران تا ۲۳ درصد از ارزش اموال شرکت ورشکسته را به جای مطالبات اخذ می‌کنند. برای بهبود وضعیت این شاخص معاونت حقوقی و توسعه قضایی قوه قضاییه با تشکیل کارگروهی در نظر دارد در بلندمدت نسبت به مکانیزه شدن فرآیند ثبت املاک و اموال و برقراری دادگاه‌های اختصاصی تجاری اقدام کند. بنابراین رفع مقررات زائد و پیچیده در این زمینه و آزادی بنگاه‌های اقتصادی برای کسب تجربه از شکست‌ها و تشویق به شروع دوباره می‌تواند سطح بهینه‌ای از اشتغال و سرمایه‌گذاری را ایجاد شود. شاخص تعطیلی کسب و کار در ایران زمان مورد نیاز، هزینه صرف شده و نرخ وصول در هنگام انحلال فعالیت می‌باشد (احمد جعفری صمیمی و شهرام اختیاری، ۱۳۸۸).

این شاخص‌ها در واقع نشان دهنده سهولت و مناسب بودن هر کشور برای انجام فعالیت‌های اقتصادی و تجاری است. هر چه نمره کشوری در شاخص کلی فضای کسب و کار بیشتر باشد دلالت بر شرایط بهتر کسب و کار در آن کشور دارد. گزارشاتی که بانک جهانی هر ساله در ارتباط با شاخص سهولت کسب و کار منتشر می‌کند، نه تنها مورد توجه کشورهای مختلف از لحاظ رتبه جهانی آن‌ها می‌باشد، بلکه به ابزاری مهم در دست سرمایه‌گذاران برای انتخاب کشور مورد نظر جهت سرمایه‌گذاری تبدیل شده است. از آنجایی که این شاخص‌ها نشان دهنده وضعیت کسب و کار کشورها است، پس اصلاح فضای کسب و کار و بهبود شاخص‌های مزبور در عرصه جهانی نه تنها گامی مثبت و اساسی در جهت تقویت جنبه مشارکت بخش خصوصی در عرصه اقتصاد، ارتقا سطح اشتغال و تولید در کشور محسوب می‌شود، بلکه قطعاً عاملی مهم جهت استقبال سرمایه‌گذاران خارجی برای ورود به کشور و ارتقا و تسهیل جریان ورود فناوری و منابع پولی و مالی جدید به کشور به شمار می‌رود.

در ایران سازمان سرمایه گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی^۱ به عنوان مرجع ملی تماس با Doing Business، اقدام به معرفی این شاخص‌ها و دعوت از سازمان‌های متولی امور مربوط به فضای کسب و کار برای همکاری چه در زمینه جمع آوری داده‌ها و چه در زمینه اصلاحات مورد نیاز نموده است. تعاملات مورد ارزیابی در شاخص‌های کسب و کار عمدتاً با بانک مرکزی، بانک‌های عامل، اتاق بازرگانی، قوه قضائیه و... صورت می‌گیرد.

به تازگی گزارش سهولت کسب و کار ۲۰۱۹ توسط بانک جهانی منتشر شده است. این گزارش نشان می‌داد ایران به لحاظ نمره نسبت به سال گذشته بهبود یافته، ولی به لحاظ جایگاه، چهار پله تنزل کرده و در میان ۱۹۰ کشور در رتبه ۱۲۸ ام قرار دارد، به گونه‌ای که این رتبه باز هم ایران را از هدف تعیین شده در قانون برنامه ششم توسعه، دورتر کرده است. در سال‌های اخیر گزارشات بانک جهانی رتبه ایران را در شاخص سهولت کسب و کار مطلوب نمی‌دانست به طوریکه طی ۱۰ سال گذشته بدترین رتبه ایران مربوط به سال ۲۰۱۴ با رتبه ۱۵۲ و بهترین رتبه مربوط به سال ۲۰۱۶ با رتبه ۱۱۸ بوده است (به نقل از سازمان اقتصادی بین الملل). همچنین رتبه ایران در این شاخص مربوط به سال ۲۰۱۷ با رتبه ۱۲۰ در جهان اعلام شده بود. بنابراین با توجه به مطالب عنوان شده به نظر می‌رسد بازنگری در سیاست‌های سطوح میانی اقتصادی کشور به منظور بهبود این شرایط ضروری می‌باشد.

گزارش سهولت کسب و کار در سال ۲۰۱۹، که شانزدهمین گزارش از سلسله گزارش‌های بانک جهانی در همین زمینه بود. بانک جهانی در آن گزارش ۱۹۰ کشور جهان را بر اساس ۱۱ حوزه قوانین مربوط به کسب و کار بررسی نموده، اما برای محاسبه نمره کل سهولت کسب و کار کشورها، تنها از ده شاخص ابتدایی استفاده کرده است. ایران توانست در گزارش سال جاری با اقداماتی در زمینه سهولت پرداخت مالیات‌ها و ارتقای سیستم پنجره واحد تجارت فرامرزی اندکی نمره خود در این

۱. سازمان سرمایه گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران در تیرماه سال ۱۳۵۴ و به منظور هدایت و انجام مجموعه‌ای از وظایف، که پیشتر توسط دستگاه‌های مختلف اجرائی به انجام می‌رسید، تأسیس شد. مجموعه وظایف محوله به سازمان نوعاً به امور بین‌المللی و روابط خارجی کشور مربوط می‌گردند.

ارزیابی از موانع موجود در بهبود شرایط کسب و کار در ۱۰ سال گذشته و راهکار ۱۵

شاخص را در مقایسه با سال گذشته بهبود ببخشد و از ۴۸/۵۶ به ۵۶/۹۸ برسد؛ اما به لحاظ رتبه با چهار پله تنزل نسبت به سال گذشته در رتبه ۱۲۸ ام در بین ۱۹۰ کشور قرار گرفت. این سومین سال پیاپی بود که رتبه ایران در این شاخص تنزل می‌یافت و این تنزل در حالی در رتبه سهولت کسب و کار برای ایران رخ می‌دهد که طبق قانون برنامه ششم توسعه، رتبه ایران باید در پایان اجرای این قانون به کمتر از ۷۰ برسد^۱.

مولفه‌های محیط نهادی کسب‌وکار

- مؤلفه اول: سیاست‌ها، قوانین و مقررات
- مؤلفه دوم: ثبات سیاسی و دولت
- مؤلفه سوم: امنیت حقوق مالکیت
- مؤلفه چهارم: خدمات عمومی و زیرساخت‌ها (محمد شهریاری، ۱۳۹۵)

تأثیر جهانی شدن بر مؤلفه‌های اقتصادی قدرت ملی جمهوری اسلامی

ایران

- جگونگی تعامل جمهوری اسلامی ایران با نظام اقتصاد بین الملل
- اقتصاد ایران از نظر صدور نفت، اقتصادی برون‌گرا محسوب می‌شود، لیکن در هم‌آمیزی اقتصاد کشور با اقتصاد جهانی به لحاظ سهم چشمگیر نفت در ترکیب صادرات کالایی از نوع ادغام‌های غیرمقارن است. در همین حال عملکرد اقتصاد کشور از دیدگاه در هم‌آمیزی با اقتصاد جهانی از نظر سهم پایین صادرات غیرنفتی در تولید ناخالص داخلی و همچنین سهم اندک صادرات صنعتی در مجموع صادرات کالایی و جلب و جذب اندک سرمایه‌های خارجی طی دو دهه گذشته بسیار محدود بوده است. تمرکز صادرات کشور بر نفت و سهم بالای نفت در صادرات کالایی که مبین تنوع ناکافی و توسعه نیافتگی ساختار تولید است، شکنندگی و آسیب‌پذیری قابل ملاحظه‌ای را از دیدگاه تجاری و تولیدی برای اقتصاد کشور ایجاد کرده است.
- فضای سیاسی داخلی و تغییرات پیاپی در سیاست‌های اقتصادی و پیامدهای

۱. گزارش سهولت انجام کسب و کار ۲۰۱۹ توسط بانک جهانی، تابناک اقتصادی ۱۲ آبان ۱۳۹۷

نامطلوب آن از نظر ثبات اقتصادی از جمله موانع عمده در هم آمیزی بین المللی و ادغام استراتژیک کشور در اقتصاد جهان است. از دیدگاه اتخاذ استراتژی‌های تجاری- صنعتی جایگزین واردات و برقراری خوداتکایی، محوریت بخش کشاورزی و شیوه‌های مدیریت اقتصادی و نظایر آن؛ اقتصاد ایران را باید در زمره اقتصادهای درون گرا قلمداد کرد. سهم ایران در تجارت بین المللی با توجه به جمعیت، وسعت، منابع و موقعیت ژئواکونومیک در منطقه و جهان اندک است و بنابراین اقتصاد ایران از دیدگاه رشد و تجارت و همچنین جلب و جذب منابع و سرمایه‌های خارجی از درهم آمیزی با اقتصاد جهانی، از امکانات مناسب استفاده نشده‌ای برخوردار است (محسن رضایی میرقائد. علی مبینی دهکردی، ۱۳۸۵).

فضای کسب و کار در قوانین و برنامه توسعه کشور

سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی نیز در دو بخش به موضوع کسب و کار اشاره کرده است. در سیاست‌های کلی برنامه پنجم نیز موضوع بهبود فضای کسب و کار به عنوان یکی از راه‌های تحقق رشد پرشتاب و مستمر در نظر گرفته شده است و همچنین بهبود مستمر رتبه سهولت کسب و کار و حداقل دستیابی به مقام دوم منطقه تا پایان برنامه یکی از اهداف این برنامه به شمار می‌آید (بندت از ماده ۲ قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، ۱۴۰۰-۱۳۹۶).

بهبود شرایط کسب و کار بر رشد اقتصادی کشورها، مؤثر است به گونه‌ای که با افزایش یک درصد در شاخص کسب و کار، بر رشد اقتصادی کشورها ۰/۰۶ درصد افزوده می‌گردد.

۱. بندت از ماده ۲ قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۶-۱۴۰۰): موضوعات خاص کلان فرابخشی در مورد بهبود محیط کسب و کار، اشتغال فضای مجازی، بهره‌وری، تأمین منابع مالی برای اقتصاد کشور، نظام عادلانه پرداخت و رفع تبعیض، توانمندسازی محرومان و فقرا (با اولویت زنان سرپرست خانوار)، بیمه‌های اجتماعی و ساماندهی و پایداری صندوق‌های بیمه‌ای و بازنشستگی و پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی و اجرای سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، فرهنگ عمومی و سبک زندگی ایرانی - اسلامی.

ارزیابی موانع موجود در بهبود شرایط کسب و کار در ۱۰ سال گذشته ایران

بهبود شرایط کسب و کار بر رشد اقتصادی کشورها، مؤثر است به گونه‌ای که با افزایش یک درصد در شاخص کسب و کار، بر رشد اقتصادی کشورها ۰٫۰۶ درصد افزوده می‌گردد. بهبود شرایط کسب و کار، در نتیجه بهبود شاخص‌های محاسبه‌کننده این فضا در کشورها بوجود می‌آید. در همین راستا دولت مکلف است با اقدام قانونی در جهت اصلاح قوانین، مقررات و رویه‌ها، محیط کسب و کار را به گونه‌ای امن، سالم، سهل و شفاف سازد تا در پایان سال چهارم اجرای قانون برنامه، رتبه ایران در دو شاخص رقابت‌پذیری بین‌المللی و شاخص‌های بین‌المللی حقوق مالکیت در میان کشورهای منطقه سند چشم‌انداز به رتبه سوم ارتقا یابد و هر ساله ۲۰ درصد از این هدف محقق شود. در شاخص کسب و کار هر سال ده رتبه ارتقا یافته و به کمتر از هفتاد در پایان اجرای قانون برنامه برسد. وزیر امور اقتصادی و دارایی مکلف است در پایان شهریور و اسفندماه هر سال، گزارش میزان تحقق حکم این بند را همراه مستندات به مجلس شورای اسلامی ارائه نماید.^۱ این بند از قانون برنامه ششم توسعه نشان می‌دهد که رتبه ایران در شاخص سهولت کسب و کار نه تنها طی دو سالی که از اجرای قانون برنامه ششم توسعه می‌گذرد، کاهش نیافته است بلکه رتبه ایران از هدف تعیین شده در این قانون، ۵۸ پله فاصله گرفته است. لازم به ذکر است از مجموع ۵۳ حکم پیش‌بینی شده برای قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار، تنها ۹ حکم به صورت کامل اجرایی شده و ۱۹ حکم نیز دارای اجرای ناقص بوده‌اند. آمار اعلام‌شده حاکی از این است که هنوز اقدامی برای اجرایی کردن ۲۵ حکم که از جمله مهم‌ترین و موثرترین احکام برای برقراری شفافیت و تسهیل فعالیت‌های اقتصادی است، صورت نگرفته است. اجرایی نشدن بخش اعظمی از احکام قانون بهبود مستمر محیط کسب و

۱. بند الف ماده ۲۲ این قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار

کار، خود یکی از موانع اصلی در بهبود شرایط کسب و کار به شمار می‌آید (محمدرضا نجفی منش، رئیس کمیسیون تسهیل کسب و کار اتاق تهران، ۱۳۹۶).^۱

اقدامات اجرایی دولت در راستای بهبود شرایط کسب و کار در کشور

در راستای بهبود شرایط کسب و کار در کشور، دولت در آبان ماه ۱۳۹۲ دفتری با عنوان دفتر پایش و بهبود محیط کسب و کار را بصورت غیررسمی برای ارسال اطلاعات صحیح به سازمان‌های بین‌المللی و اقدامات اصلاحی در کشور، راه اندازی نمود. این دفتر از اردیبهشت ماه سال ۱۳۹۳ رسمیت یافت و چارت آن تصویب و فعالیت آن به عنوان پنجمین دفتر معاونت امور اقتصادی، وزارت اقتصاد و دارایی شروع شد. بعد از ملغی شدن دفتر اصل ۴۴ قانون اساسی در معاونت پولی و بانکی، دبیرخانه این دفتر به معاونت امور اقتصادی اضافه شد و عنوان این دفتر نیز به دفتر پایش و بهبود فضای کسب و کار و دبیرخانه شورای عالی اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی تغییر یافت. عملکرد دفتر پایش و بهبود محیط کسب و کار از سال ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۶ مناسب بود و این دفتر توانست از طریق مکاتبه و با اصلاح اطلاعات اشتباه ارسال شده در سال‌های گذشته، رتبه ایران در این شاخص را ۳۴ پله بهبود ببخشد اما از سال ۲۰۱۶ به بعد، با توجه به اینکه اصلاحات آنچنانی در فضای کسب و کار ایران صورت نگرفت، دوباره رتبه ایران رفته رفته افزایش یافت و نهایتاً همان گونه که ملاحظه می‌شود در سال ۲۰۱۹ این رتبه به ۱۲۸ تنزل یافت. دفتر پایش و بهبود محیط کسب و کار به عنوان نهاد پژوهشی عوامل موثری را که در عدم اجرای کامل قانون بهبود محیط کسب و کار مؤثر می‌داند را بیان کرده است (محمدرضانجفی منش، رئیس کمیسیون تسهیل کسب و کار اتاق تهران، ۱۳۹۶).

مهم‌ترین اهداف قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار

- تسهیل کسب و کار به ویژه از طریق تسریع در صدور مجوزها

۱- گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس آذر ۱۳۹۶، گروه اقتصادی خبرگزاری آنا (خبرگزاری دانشگاه آزاد اسلامی) به نقل از محمدرضا نجفی منش رئیس کمیسیون تسهیل کسب و کار

ارزیابی از موانع موجود در بهبود شرایط کسب و کار در ۱۰ سال گذشته و راهکار ۱۹

- برقراری شفافیت اقتصادی بیشتر به منظور کاهش فساد اقتصادی
 - ایجاد سامانه‌های پنجره واحد معاملات بخش عمومی و تجارت فرامرزی
 - رفع موانع تولید و سرمایه‌گذاری به ویژه برای بنگاه‌های خرد و کوچک^۱
- عوامل بازدارنده و اثرگذار در اجرا و بهبود محیط کسب و کار^۲**
- عدم اجرای درست و دقیق قانون بهبود فضای کسب و کار (مثلاً پیشتر ذکر شد که تنها ۹ حکم به صورت کامل اجرایی شده است و ۱۹ حکم نیز اجرای ناقص داشته‌اند).
 - عدم ثبات قوانین و مقررات در کشور و صدور اصلاحیه و الحاقیه‌های مکرر و زودهنگام
 - عدم ارائه نظرات و پیگیری بازخورد نظرات فعالان اقتصادی بخش خصوصی در تدوین یا اصلاح قوانین و مقررات
 - عدم استفاده از نظرات تشکل‌های بخش خصوصی در نظام تنظیم مقررات کشور جهت اجرای قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور
 - اهتمام به نقش هر یک از دستگاه‌ها از قوای سه‌گانه، و نیاز به عزم و تلاشی جدی، از سوی قوه مجریه، قوه قضائیه و مقننه و دیگر ارکان کشور.
 - عدم بهبود فرآیندها و رویه‌های واقعی و دست و پاگیر برای کسب و کارها
 - عدم بازنگری و تصحیح داده‌ها توسط بانک جهانی در ارزیابی شاخص‌های مذکور
 - ابهام در ماده ۷۰ قانون برنامه پنجم توسعه و اصلاحات بعدی آن
 - عدم صدور مجوزهای مورد نیاز در راستای فعالیت‌های اقتصادی به شکل پنجره واحد
 - ابهام در نهاد مسئول ایجاد کننده و اداره کننده پنجره واحد
 - عدم صلاحیت و بلا تکلیفی وزارتخانه‌های امور اقتصادی و دارایی و وزارت

۱. قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار، ۱۶ بهمن ماه ۱۳۹۰

۲. مرکز پژوهش‌های مجلس

صنعت، معدن و تجارت در نظارت بر مجوزهای فعالان اقتصادی به شکل پنجره واحد

- عدم ساختار مشخص در ایجاد سامانه پنجره واحد تجارت فرامرزی
- عدم توجه قانون‌گذار به مفاد قانونی پیشین در تصویب قوانین مربوط به موضوعات جدید و مرتبط با تجارت فرامرزی
- از میان رفتن شفافیت، تمرکز و هماهنگی نهادی لازم برای ایجاد و بهره برداری مطلوب فعالان اقتصادی
- تصویب دوباره قانون و در نتیجه هم‌پوشانی و اخلاف در صلاحیت‌های دستگاه‌های مجری در رابطه با موضوع ایجاد سامانه پنجره واحد تجارت فرامرزی
- عدم رویکرد نظارت و پیگیری مؤثر قانون‌گذار در جهت اجرای قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار
- حضور نامنظم اعضا، به ویژه اعضای دولتی، در شورای گفت‌وگوی دولت و بخش خصوصی
- عدم کارآمدی و اثربخشی شورای گفت‌وگوی دولت و بخش خصوصی
- عدم مشارکت و دغدغه اعضا شورا در حل مشکلات تولید و سرمایه‌گذاری
- عدم اجرا یا اجرای ناقص برخی از بندهای قانون وضع شده بهبود مستمر محیط کسب و کار
- پیش‌بینی مهلت ۳۰ روزه به بخش خصوصی و تعاونی‌ها برای در دستور کار قرار گرفتن مصوبات شواری گفت‌وگو و عدم کفایت فرصت ۳۰ روزه در جهت رسیدن به اهداف بخش خصوصی و تعاونی‌ها
- تصویب حکم بدون در نظر گرفتن پیش‌نیازهای نهادی لازم و عدم اجرایی شدن
- عدم قابلیت قانون احکام دائمی^۱ و در دستور کار قرار گرفتن در هیات وزیران

۱. کمیته بند «ب» ماده (۱۲) قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار

ارزیابی از موانع موجود در بهبود شرایط کسب و کار در ۱۰ سال گذشته و راهکار ۲۱

- عدم اجرای برخی از احکام بندهای ماده (۱۱)^۱ قانون توسط شورای گفت و گو.
- ضعف در نحوه اجرای ماده ۱۱^۲ قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار
- پیش بینی عدم اجرای احکام قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار، به جهت شرایط اجرایی شدن قوانین وضع شده صرفاً از طریق وضع قانون و سپردن آنها به شوراهایی همچون شورای گفت و گو
- کوتاهی در اجرای حکم ماده ۱۶ قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار^۳
- عدم سهولت در استفاده تولید کنندگان ایرانی از مکان‌های پیش بینی شده طبق ماده ۱۶ قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار جهت عرضه کالاهای ایرانی، دسترسی تولید کنندگان کوچک و متوسط ایرانی به بازار و ایجاد امنیت برای فروشندگان کم سرمایه، توسط شهرداری‌ها و سایر دستگاه‌های اجرایی مرتبط
- عدم موافقت دولت با تأسیس سازمان نظام مشاوره مدیریت
- عدم اجرای حکم ماده ۱۷ قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار به طور رسمی از سوی دولت

۱. در بند «الف» ماده ۱۱ آمده است که پیشنهاد وضع، اصلاح یا حذف مقررات از سوی شورای گفت و گو، بر اساس گزارش تهیه شده از سوی دبیرخانه این شورا صورت می‌گیرد

۲. در بند «د» ماده ۱۱ (تعیین مصادیق امتیازات تخصیص یافته به بخش‌های خصوصی و تعاونی توسط شورای گفت و گو) مشابه با حکم مندرج در بند «ج» همین ماده (پیگیری گزارش اتاق‌ها درباره امتیازات رانت‌زا، صندرقابنی و انحصاری بخش‌های دولتی و شبه دولتی در قوانین و مقررات و رویه‌ها) است

۳. - بر اساس آیین‌نامه اجرایی ماده (۱۶) قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار، به منظور فراهم آوردن امکان دسترسی تولید کنندگان کوچک و متوسط ایرانی و نیز فروشندگان کم سرمایه به بازار مصرف برای عرضه کالاهای تولید داخل، شهرداری‌ها موظفند با استفاده از زمین‌های متعلق به خود یا وزارت راه و شهرسازی، مکان‌های مناسبی را در شهرها آماده بهره‌برداری نمایند و بر مبنای قیمت تمام شده به صورت روزانه، هفتگی و ماهانه به اشخاص فوق‌الذکر اجازه دهند

به منظور اجرایی شدن ماده (۱۶) قانون یادشده، وزارت راه و شهرسازی مکلف است با درخواست شهرداری‌ها زمین‌های در اختیار خود را با عقد قرارداد و برابر قوانین و مقررات مربوط در اختیار شهرداری‌ها قرار دهد. پیش‌بینی و تأمین زیر ساخت‌های مورد نیاز از جمله تأمین آب، برق، گاز، خطوط ارتباط تلفنی و همچنین امکانات بهداشتی، ایمنی و اطفاء حریق برای محل‌های عرضه کالا از سوی شهرداری‌ها الزامی است و این مکان‌ها باید مطابق مقررات ملی ساختمان آماده و عرضه گردد.

- بی‌توجهی و کم‌کاری سازمان برنامه و بودجه کشور در اجرای حکم ماده ۱۹ در راستای ایجاد پایگاه اطلاع‌رسانی جامع معاملات بخش عمومی
- وضع احکام قانونی متعدد و دارای همپوشانی در راستای ساماندهی معاملات بخش عمومی
- ابهام و اختلاف در دستگاه‌های اجرایی و نظارتی و در نتیجه موازی کاری و هدررفت منابع عمومی
- ارجحیت اشخاص حقوقی بخش دولتی در معاملات بخش عمومی^۱ و تناقض آن با ماده ۲۲ قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار
- تناقض در وضع و تصویب ماده ۲۲ قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار براساس رویکرد جدید^۲ سیاست‌گذاران نسبت به بخش خصوصی
- عدم تغییر محتوای نظام حقوقی و قانون محاسبات عمومی بر مبنای سیاست‌های دولت‌محور در اقتصاد
- عدم انسجام و ناسازگاری مواد قانونی در طول سالیان متعدد
- وجود موانع اجرای احکام قانونی مبتنی بر مشارکت جویی بخش خصوصی و ضرورت فعال شدن بخش خصوصی برای بهبود محیط کسب و کار
- اجرای ناقص ماده ۲۵ قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار
- مغایرت مفاد آیین‌نامه اجرایی پیش‌بینی وجه التزام قطع برق یا گاز یا خدمات مخابرات هنگام قرارداد با واحدهای تولیدی با هدف قانون‌گذار از تصویب اصل ماده در تضاد است. یکی از دلایل اجرای ناقص ماده ۲۵ در خصوص پیش‌بینی وجه التزام قطع برق یا گاز یا خدمات مخابرات هنگام قرارداد با واحدهای تولیدی مفاد آیین‌نامه اجرایی آن است که به نظر بخش خصوصی و تعاونی، مغایر با هدف قانون‌گذار از تصویب اصل ماده است. در واقع قیود

۱. بند «الف» ماده ۷۹ قانون محاسبات عمومی

۲. تبدیل بدبینی پیشین به بخش خصوصی به خوش‌بینی و حتی تسهیل مشارکت این بخش در اقتصاد با توجهات متعدد، و افزایش کارایی بخش خصوصی

ارزیابی از موانع موجود در بهبود شرایط کسب و کار در ۱۰ سال گذشته و راهکار ۲۳

در نظر گرفته شده برای این حمایت در آیین نامه اجرایی، به نحوی است که حمایت مقرر شده در اصل ماده قانونی را بی اثر و خنثی می‌کند.

- بی اثر و خنثی شدن حمایت مقرر شده در اصل ماده قانون در اجرای مفاد آیین نامه
- در نظر داشتن و ارزیابی مقدمات و الزامات هر یک از انواع حمایت‌ها از بخش خصوصی و تعاونی، پیش از تصویب قانون
- عدم اجرای دقیق قانون توسط قانونگذار به جهت آماده نبودن زمینه‌ها و الزامات، در حمایت از بخش خصوصی و تعاونی (گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس آذر، ۱۳۹۶)

تحلیل موانع موجود در فضای کسب و کار کشور

لازم به توضیح است انجام چنین وظایف مهم، حساس و بنیادین، بیش از توان نهادهای تازه تأسیس و بدون پیوندهای لازم با نهادهای حاکمیتی به نظر می‌رسد و انجام چنین تکالیفی، نیازمند تصمیمات سیاستی در سطوح کلان و همدلی و عزم همه دستگاه‌های حاکمیتی برای انجام اصلاحات نهادی در جهت از میان بردن زمینه‌های رانت‌زا و مهیا کردن بستر اقتصاد رقابتی است. همچنین شناسایی جامع و تنقیح دقیق مجموعه این احکام قانونی متعدد و کشف هدف نهایی قانون‌گذار یا حکم نهایی حاصل از این مجموعه مواد متعدد قانونی، نخستین و مهم‌ترین گام برای رفع اختلافات و استقرار یک نظم قانونی اثربخش و کارآمد برای هزینه‌کرد این بخش عمده از وجوه عمومی کشور است.

با توجه به اینکه طبق قانون باید در سال ۱۴۰۰ رتبه ایران در این شاخص به کمتر از ۷۰ برسد، دفتر پایش و بهبود محیط کسب و کار با همکاری دولت و سایر نهادها باید سعی در اصلاح موانع موجود بر سر مسیر کسب و کارها نماید. سرعت و تعداد این اصلاحات هم باید به گونه‌ای باشد که در رقابت با اصلاحات سایر کشورها بتواند رتبه را بهبود ببخشد. اگر سرعت و تعداد اصلاحات ایران کمتر و یا برابر با سایر کشورها

باشد قطعاً ایران نه تنها نخواهد توانست به رتبه‌های زیر ۷۰ دست یابد بلکه نهایتاً شاید بتواند جایگاه خود را در بین کشورها حفظ کند و در همین جایگاه ۱۲۸ ام قرار بگیرد. موانع و راهکارهای بهبود محیط کسب و کار و رونق اقتصاد در تمامی حوزه‌ها بالاخص در حوزه‌های بیمه، بانک، امور مالیاتی، صنعت، معدن، گردشگری، انتقال آب و کشاورزی در سال‌های اخیر مشهود بوده است.

راهکار بهبود محیط کسب و کار توسط دولت با توجه به شاخص‌های سهولت کسب و کار در ایران

- الزام دولت به عملیاتی سازی الگوی ملی ایجاد پنجره‌های کسب و کار در راستای تسریع و تسهیل در فرآیندهای صدور مجوزهای کسب و کار
- شناسایی قوانین و مقررات محل کسب و کار به منظور حذف یا اصلاح آنها. زیرا قوانین محل، قدیمی، موازی، مغایر و متضاد یکی از آسیب‌های بزرگی است؛ که فضای اقتصادی کشور را دچار بحران می‌نماید.
- طراحی و تنظیم نقشه راه سرمایه گذاری و اشتغال با توجه به مزیت‌های نسبی و رقابتی استانها، شهرستان‌ها و مناطق و با در نظر داشتن الگوهای ملی و محلی آمایش سرزمین
- ایجاد نظام جامع اطلاعات بازارکار به منظور پاسخگویی سریع و بر خط نیازمندیهای اطلاعاتی کارجویان، کارفرمایان، سرمایه گذاران، صاحبان کسب و کار و کلیه ذینفعان بازار کار
- برنامه ریزی و اقدام برای طراحی و اجرای نقشه جامع آموزش و اشتغال
- هدایت نظام مند و نهادینه اقتصاد غیر رسمی به سوی اقتصاد رسمی با رویکرد شناسایی و حمایت از خوشه‌های کسب و کار
- الزام نهادهای حاکمیتی به هماهنگ سازی سیاستهای پولی و مالی و سیاستهای بازار سرمایه
- برنامه ریزی و اقدام برای طراحی و اجرای الگوی جامع توانمندسازی، اشتغال پذیری و کارآفرینی

ارزیابی از موانع موجود در بهبود شرایط کسب و کار در ۱۰ سال گذشته و راهکار ۲۵

- آموزش نیروی کار متخصص و کارآمد با هدف تربیت منابع انسانی کارآفرین و تأمین نیازهای منابع انسانی کارآفرینان و صاحبان کسب و کار
- برنامه ریزی و اقدام برای طراحی و اجرای الگوهای جدید دور کاری، کارمشارکتی، کارپاره وقت و کار در فضای مجازی و سایر الگوهای مورد نیاز بازار کار امروز
- تسریع در فرآیند تصویب و ابلاغ آیین نامه‌های اجرایی قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار
- برنامه ریزی و اقدام برای هدایت صحیح یارانه‌های نقدی به سوی تولید، کارآفرینی و اشتغال با رویکرد کارانه به جای یارانه
- برنامه ریزی و اقدام برای طراحی الگوی بهینه نظام دستمزدها در ایران با تأکید بر بهره‌وری نیروی کار و تأمین معاش و افزایش قدرت خریدکارگران
- برنامه ریزی و اقدام برای توانمندسازی بنگاه‌های کسب و کار با رویکرد افزایش توان رقابت آنان با کسب و کارهای بین‌المللی در راستای بستر سازی برای عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی
- برنامه ریزی و اقدام برای ایجاد وحدت رویه در سازمان‌های آموزشی در حوزه مهارتی
- مبارزه مجددانه با مفاسد اقتصادی و طراحی و تنظیم الگوی ملی شفافیت اقتصادی در راستای حذف رانت خواری و ویژه خواری در کسب و کارها
- طراحی و تنظیم برنامه جامع حمایتها و مشوق‌های بیکاران در راستای کمک به آنان برای حضور موفق در بازار کار از طریق استخدام، خوداشتغالی، کارآفرینی و سایر شیوه‌های رایج
- حمایت از نیروی کار ایرانی به صورت بین‌المللی با رویکرد حمایت‌های حقوقی و بیمه‌ای از آنان
- برنامه ریزی و اقدام برای طراحی و تنظیم بسته جامع قوانین مدیریت نظام روابط کار در ایران

- برنامه ریزی و اقدام برای طراحی و تنظیم «برنامه ملی فرهنگ کار» و تعیین
- وظایف و رسالت‌های هر یک از وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و نهادهای حاکمیتی
- برنامه ریزی و اقدام برای احیای دوره‌های آموزشی مهارت‌های کسب و کار و کارآفرینی و دانش اجتماعی کار
- برنامه ریزی و اقدام برای کمک به شناسایی و حمایت از خوشه‌های کسب و کار و بسترسازی برای ایجاد و توسعه شبکه‌های کسب و کار
- تسریع در فرایندهای تصویب و اجرای لایحه قانون رفع موانع تولید و ارتقای نظام مالی کشور
- عدم مداخله دولت در قیمت گذاری کالاها و خدمات به صورت دستوری و پرهیز از قیمت گذاری به شیوه ملی
- ایجاد سامانه بر خط مالیاتی در راستای اجرای صحیح قانون مالیات بر ارزش افزوده و قانون جامع مالیاتی کشور به منظور جلوگیری از فرار مالیاتی و کاهش بوروکراسی‌های زائد اداری در این حوزه
- هماهنگ سازی نرخ سود و کارمزد تسهیلات وام اعطایی از سوی بانکها و مؤسسات مالی و اعتباری با نرخ بازدهی تولید در ایران
- الزام دولت به اجرایی سازی قانون سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و افزایش سهم و نقش بخش خصوصی واقعی در اقتصاد کشور
- فراهم آوردن شرایط حمایت‌های ایده تا عمل (تولید محصول و خدمات)، برای فعالان اقتصادی و به ویژه دانش آموختگان دانشگاهی
- تعامل نزدیک و هدفمند با سازمان بین المللی کار و بهره گیری از تجارب و ظرفیت‌های این سازمان می‌تواند مسیر کسب و کار را کوتاه‌تر و امن‌تر نماید
- اعتماد سازی بین دولت و ملت و به عنوان فصل مشترکی از بهبود مستمر فضای کسب و کار
- حمایت از بنگاه‌های کسب و کار موجود
- انتخاب شاخص‌های بهتر و دقیق‌تر و کارشناسانه در سنجش و تحلیل بازار

ارزیابی از موانع موجود در بهبود شرایط کسب و کار در ۱۰ سال گذشته و راهکار ۲۷

توسط مجلس شورای اسلامی

- گفتمان سه جانبه گرایی دولت، کارفرما و کارگر در تمامی مراحل بهبود مستمر فضای کسب و کار
- پیش بینی راهکارهای عملیاتی برای نجات بنگاههای مشکل دار
- تکریم مقام والای کارآفرین در جامعه به عنوان ستاره‌های جامعه
- بهره‌گیری از نقاط قوت دولتهای قبل و اقداماتی که در آن دولتها انجام شده است (مسلم خانی؛ فاطمه حمصی ۱۳۹۶).

بررسی روند تغییرات شاخص‌های کسب و کار

مقدمه

امروزه بهبود محیط کسب و کار یکی از مهمترین راهبردهای توسعه اقتصادی هر کشور به شمار می‌رود و علاوه بر آن هرچه محیط کسب و کار یک کشور شرایط بهتری داشته باشد، بهره‌برداری از فرصت‌های کارآفرینی بیشتر و هرچه بهره‌برداری از فرصت‌های کارآفرینی در جامعه‌ای بیشتر باشد، عملکرد اقتصاد آن کشور و خلق ارزش و ثروت در آن جامعه نیز بیشتر می‌شود. با این حال بهبود محیط کسب و کار، نیازمند برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری مطلوب است، که دستیابی به این مهم نیازمند وجود فرایندی مستمر برای پایش و سنجش وضعیت محیط کسب و کار هر کشور است. در همین راستا مرکز پژوهش‌های مجلس به بررسی الزامات بهبود فضای کسب و کار در لایحه بودجه سال ۹۸ پرداخته است.

روند تغییرات شاخص‌های کسب و کار

مرکز پژوهش‌های مجلس به الزامات بهبود فضای کسب و کار با بررسی لایحه بودجه سال ۹۸ پرداخته است.

از آنجا که مطالعات و بررسی‌های داخلی و بین‌المللی محیط کسب و کار نشان می‌دهند که در مجموع شاخص‌های محیط کسب و کار ایران در وضعیت مطلوبی

ارزیابی از موانع موجود در بهبود شرایط کسب و کار در ۱۰ سال گذشته و راهکار ۲۹

قرار ندارد و تأسیس و اداره واحد تولیدی در ایران با چالش‌ها و موانع متعددی روبه‌رو است، انتظار می‌رود لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ به عنوان نقشه راه مالی دولت و در اجرای قانون برنامه ششم توسعه در طول یک سال آینده، بتواند بستر لازم را برای تسهیل محیط کسب و کار از طریق موارد فوق فراهم نماید.

- حفظ ثبات اقتصادی
- عدم تغییر قوانین و مقررات
- حمایت مؤثر از بنگاه‌ها به ویژه بنگاه‌های کوچک و متوسط
- دسترسی آسان، شفاف و بی‌دغدغه به منابع تأمین مالی
- افزایش شفافیت در عملکرد دولتی
- کاهش بار مقررات مربوط به کسب و کارها

هرچند مأموریت ذاتی اکثر دستگاه‌ها به ویژه وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های اقتصادی کشور، حمایت از تولید داخلی و فعالان اقتصادی است، اما محیط کسب و کار به دلیل گستردگی و چندبعدی بودن، متولی واحد و تبعاً ردیف بودجه مشخصی در لایحه بودجه ندارد.

به همین دلیل، ملاحظات، توصیه‌ها و پیشنهادها برای تصویب لایحه بودجه سال ۱۳۹۸، توصیه‌هایی است که به اکثر احکام بودجه مربوط می‌شود و مختص ردیف خاصی نیست. بدین ترتیب، لازم است تا:

۱. یک اراده جمعی در همه ارکان اداری و سیاسی کشور چه در بخش دولتی و چه در بخش خصوصی حاکم شود
۲. رونق تولید و حمایت از کسب و کارهای مولد به عنوان یک ارزش شناخته شود تا بتوان با حمایت و مدیریت آن، سطح اشتغال را افزایش داد.

مهم‌ترین آموزه مطالعات پایش محیط کسب و کار در اقتصاد ایران برای تدوین و تصویب قوانین بودجه در کشور این است که در اولویت بندی بودجه محدود کشور، تسهیل فرایندهای کسب و کار را باید مد نظر قرار داد، بدین صورت که موارد فوق در اولویت قرار گیرد.

۱. تسهیل تأمین منابع مالی بخش خصوصی
۲. ایجاد، حفظ و ثبات اقتصادی

مهم‌ترین و اولین گام برای بهبود محیط کسب و کار، ایجاد ثبات اقتصادی و پرهیز اکید از تغییرات ناگهانی و غافلگیرکننده قوانین، مقررات از جمله تعرفه‌های واردات و ممنوعیت‌های ناگهانی و ... و رویه‌های اجرایی و آیین نامه‌ها و دستورالعمل‌های صادره از طرف وزارتخانه‌ها، بانک مرکزی و گمرک است. کاری که در سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ متأسفانه مکرراً انجام شد و تولیدکننده و حتی صادرکنندگان ایرانی را با مشکلات مضاعف مواجه کرده است

همچنین در محیط نهادی، تأمین بودجه برای گسترش زیرساخت‌های نرم نسبت به زیرساخت‌های سخت ارجح باشد. به طور مثال می‌توان برای یک سال بودجه بیشتری را به نهادهای تضمین‌کننده حقوق مالکیت مانند داسراها و کلانتری‌ها داده شود و ایجاد زیرساخت‌های جدید در زمینه‌هایی مانند آب و برق و حمل و نقل در اولویت‌های بعد قرار گیرد. آموزه‌های مطالعات محیط کسب و کار می‌گوید اگر دولت، نرم افزارهای توسعه را فراهم آورد و حقوق مالکیت را تضمین کند، بخش خصوصی وارد میدان کسب و کار می‌شود و نه تنها سخت افزارهای توسعه جاده، نیروگاه و ... را با هزینه خود خواهد ساخت و عده بیشتری را استخدام خواهد کرد، بلکه مالیات بیشتری را نیز به دولت خواهد پرداخت.

مرکز پژوهش‌های مجلس در راستای الزامات بهبود فضای کسب و کار در بودجه ۹۸ پیشنهاداتی را ارائه کرده است.

۱. «مهم‌ترین و اولین گام برای بهبود محیط کسب و کار، ایجاد ثبات اقتصادی و پرهیز اکید از تغییرات ناگهانی و غافلگیرکننده قوانین، مقررات از جمله تعرفه‌های واردات و ممنوعیت‌های ناگهانی و ... و رویه‌های اجرایی و آیین نامه‌ها و دستورالعمل‌های صادره از طرف وزارتخانه‌ها، بانک مرکزی و گمرک است. کاری که در سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ متأسفانه مکرراً انجام شد و

ارزیابی از موانع موجود در بهبود شرایط کسب و کار در ۱۰ سال گذشته و راهکار ۳۱

تولیدکننده و حتی صادرکنندگان ایرانی را با مشکلات مضاعف مواجه کرده است. لازم است دولت حین اجرای قانون بودجه سال ۱۳۹۸، به این مهم توجه کند.

۲. دولت نه تنها برای بهبود محیط کسب و کار در ایران، الگو و برنامه جامعی طراحی نکرده، بلکه به رعایت قوانین مصوب در این زمینه (مانند قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار، موادی از قانون رفع موانع تولید، برنامه ششم توسعه و سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی) نیز در لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ پایبندی کاملی نداشته است.

۳. آنچه برای محیط کسب و کار در خصوص افزایش درآمدهای مالیاتی حائز اهمیت است و نیاز به شفاف سازی دارد، علل افزایش درخواست وصول درآمدهای مالیاتی در دوره رکود چندساله اقتصاد ایران است. آیا میزان برآورد افزایشی درآمدهای مالیاتی قرار است فقط از فعالان و شاغلان فعلی که شناسایی شده‌اند و در سال ۱۳۹۷ مالیات داده‌اند دریافت شود یا قسمتی از این افزایش درآمد مالیاتی قرار است از کسانی که تاکنون مالیاتی از آنها دریافت نمی‌شده و طبق قوانین شناسایی خواهند شد دریافت شود؟ این ابهام نیاز به رفع و حتی مقرر مجزا در قانون بودجه دارد. لذا ایجاد سازوکاری برای اخذ مالیات از مشاغل و جلوگیری از فرار مالیاتی آنها از طریق تقویت سازوکارهای قانونی و اتصال پایگاه‌های اطلاعاتی به یکدیگر ضروری به نظر می‌رسد.

۴. باید دقت داشت که در سال‌های گذشته بسیاری از فعالان و افراد جامعه یا اصلاً مالیاتی نداده‌اند و یا متناسب با استفاده از فضای کلان اقتصاد و درآمدهای مکتسبه خود، مالیات مناسبی پرداخت نکرده‌اند؛ همواره حقوق بگیران مشخص و معلوم بخش عمومی و خصوصی و فعالان سالم کسب و کار دارای مجوز، همیشه در دسترس ترین افراد در زمینه اخذ مالیات‌ها هستند. این امر که هر گروه و یا فردی که فعالیت اقتصادی دارد و البته

مالیات لازم را به دلایل مختلف عدم استفاده از دستگاه‌های کارتخوان، عدم مشخص بودن آدرس دقیق محل فعالیت، فعالیت در قالب عدم دریافت مجوزهای مرجع و ... پرداخت نمی‌کند، خود عامل محلی بر محیط کسب و کار است. این پدیده، زمینه بدبینی به نظام مالیاتی کشور را فراهم می‌کند. از جمله راهکارها جهت اصلاح نظام مالیاتی کشور، کاهش فرار مالیاتی و به تبع افزایش درآمدهای مالیاتی، وضع مالیات بر مجموع درآمد است. در واقع پایه مالیاتی در این نوع مالیات منابع درآمدی فرد از قبیل حقوق و دستمزد، سود، بهره، اجاره، عایدی سرمایه، پرداخت‌های انتقالی دولت، درآمد مشاغل و ... را شامل می‌شود. برای این نوع مالیات می‌توان نرخ‌های مالیاتی در ساختارهای تصاعدی، تناسبی و تنازلی را در نظر گرفت؛ در این ساختارها به ترتیب با افزایش سطح درآمد، نسبت مالیات به درآمد نرخ متوسط مالیات افزایش، ثابت و کاهش می‌یابد.

بر اساس گزارش‌هایی نظیر گزارش «پایش محیط کسب و کار» اتاق ایران و «رقابت پذیری جهانی» مجمع جهانی اقتصاد، مؤلفه‌های دسترسی واحدهای تولیدی به منابع مالی و ثبات اقتصادی از جمله مهمترین اولویت‌ها در محیط کسب و کار ایران هستند. متأسفانه دولت در تنظیم بودجه سال ۱۳۹۸، از این جهت اقدام خاصی در راستای بهبود محیط کسب و کار در ایران انجام نداده است.

۵. محیط مالی، مهم‌ترین مؤلفه محیط کسب و کار است و ناپایداری مالی بودجه بخش دولتی تأثیر قابل توجهی بر نامساعد شدن محیط مالی دارد. کسری بودجه دولت و شرکت‌های دولتی، سبب افزایش انتشار اوراق بدهی می‌شود و این امر در صورتی که بدون تمهید مقدماتی نظیر افزایش سرمایه بانک‌ها و عملیات بازار باز صورت گیرد، سبب کاهش منابع مالی در دسترس کارآفرینان و تخریب شدن محیط مالی کسب و کار شده که می‌تواند بر تولید و درآمد مالیاتی سال‌های آتی اثر منفی بگذارد.

ارزیابی از موانع موجود در بهبود شرایط کسب و کار در ۱۰ سال گذشته و راهکار ۳۳

۶. بر اساس گزارش‌های داخلی و خارجی محیط کسب و کار در رابطه با وضعیت ایران، نظیر گزارش‌های «پایش محیط کسب و کار» اتاق ایران و «رقابت پذیری جهانی» مجمع جهانی اقتصاد، مؤلفه‌های دسترسی واحدهای تولیدی به منابع مالی و ثبات اقتصادی از جمله مهمترین اولویت‌ها در محیط کسب و کار ایران هستند. با توجه به آنچه در گزارش توضیح داده شد، متأسفانه دولت در تنظیم بودجه سال ۱۳۹۸، اقدام خاصی در جهت هدف بهبود محیط کسب و کار در ایران انجام نداده است.

۷. تنها ۱۰ درصد از بدهی‌های دولت به صورت اوراق بهادار است. لذا بخش غیر اوراقی بدهی‌های دولت نیز نیاز به توجه بیشتری دارد. بخشی از بدهی‌های غیر اوراقی دولت به دلیل عدم ایفای تعهدات دولت ایجاد شده است. این بدهی‌ها از آن جهت که بدون سررسید بوده و به طور معمول به آن سود تعلق نمی‌گیرد روش بسیار جذابتری برای تأمین مالی دولت است اما به دلیل عدم شفافیت ارقام بدهی‌ها و نیز عدم ایفای به موقع تعهدات توسط دولت و شرکت‌های دولتی، محل محیط کسب و کار است. بخش بدهی‌های غیر اوراقی دولت نیز از آن جهت که بعضاً خارج از قوانین و مقررات ایجاد می‌شوند نیازمند توجه ویژه برای کنترل مجاری ایجاد آن هستند. به منظور مسدودسازی مجاری ایجاد بدهی‌های غیراوراقی دولت لازم است تا تبصره‌های بدهی ساز قانون بودجه اصلاح شوند. همچنین واقعی سازی ارقام درج شده در جداول نظیر اعتبار تملک دارایی‌های سرمایه‌ای می‌تواند تا حد زیادی از بدهی سازی دولت جلوگیری کند.

۸. قانون بودجه به دلیل ماهیت سالیانه بودن آن یک قانون زمان مند و موقتی است که تنها برنامه اجرایی و مالی دولت و مجوزهای لازم برای انجام عملیات‌های دولت در یک سال پیش رو را دربر خواهد داشت. لکن در سنوات اخیر، این قانون محملی برای اصلاح بندها و احکامی از قوانین مدت دار و دائمی شده است که به نوعی باعث اختلال در نظامات حقوقی کشور و به وجود آمدن

پدیده‌های با عنوان «قانونگذاری پراکنده» شده است. این امر از آن جهت که ثبات قوانین و پیش بینی پذیری محیط‌های کاری را برای فعالان کسب و کار مختل می‌سازد، در طول زمان ممکن است باعث عدم اعتماد فعالان به تصمیم گیران و عدم امکان پیاده سازی اقدامات توسعه‌ای آنها بشود.

۹. ضرورت دارد اولویت بندی در راستای تسهیل فرآیندهای کسب و کار را مد نظر قرار داد. به عنوان مثال، می‌توان برای یک سال بودجه بیشتری را به نهادهای تضمین کننده حقوق مالکیت مانند دادسراها و کلانتری‌ها داد و زیرساخت‌های جدید در اولویت‌های بعد قرار گیرد. به این لحاظ پیشنهاد می‌شود در تصویب لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ و سال‌های بعد، از افزایش بودجه نهادهای تضمین کننده امنیت سرمایه گذاری و حقوق مالکیت مانند دادگاه‌ها و پاسگاه‌های انتظامی و نیز تقویت سخت افزار و نرم افزار این نهادها، قویاً حمایت شود» (مرکز پژوهش‌های مجلس، بهمن ۹۷).

در واقع، یکی از مهمترین دستاوردهای شش سال تدوین گزارش‌های پایش محیط کسب و کار در مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی این بود. مشکل اصلی اداره بنگاه در ایران عدم امنیت سرمایه گذاری است. امنیت سرمایه گذاری مربوط به زیرساخت‌هایی نظیر جاده، برق و بندر نمی‌شود بلکه شامل جنبه‌های نرم افزاری تولید و سرمایه گذاری است. یعنی عواملی نظیر ثبات اقتصاد کلان، شفافیت و پیش بینی پذیری اقتصاد، فقدان فساد و تضمین همه جانبه حقوق مالکیت مؤلفه‌هایی است که از مجموعه آنها به عنوان «امنیت سرمایه گذاری» یاد می‌شود.

منظور از «امنیت سرمایه گذاری»، شرایطی است که در آن، متغیرهای اقتصاد کلان با ثبات یا قابل پیش بینی باشد، حاکمیت قانون برقرار باشد و اعمال شود، قوانین و مقررات، تصمیم‌های مسئولان و رویه‌های اجرایی کشور، با ثبات باشند و به طور سهل و مؤثری اجرا شوند و در صورت ضرورت داشتن تغییر در هر یک از آنها، تغییرات

قبلاً به اطلاع ذی نفعان برسد. همچنین اطلاعات مؤثر بر فعالیت‌های اقتصادی به طور شفاف و برابر در دسترس همه شهروندان باشد و نهادهای تضمین‌کننده امنیت سرمایه‌گذاری داسراها، دادگاه‌ها و پاسگاه‌های نیروی انتظامی چنان مجهز و سالم و کارآمد باشند که هرگونه نقض حقوق مالکیت شهروندان، یا استفاده بدون اجازه از دارایی فیزیکی یا معنوی دیگران، برای هیچکس اعم از شخص حقیقی و حقوقی و از جمله مسئولان کشور، مقرون به صرفه نباشد و شهروندان مال باخته بتوانند با مراجعه به نهادهای ذیصلاح، در کمترین زمان، مال از دست رفته خود را به همراه خسارت مربوطه دریافت نمایند (مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۹۷).

بررسی شاخص‌های ارائه شده سهولت کسب و کار از سوی بانک جهانی
بر اساس بررسی‌های به عمل آمده، و از آنجا که گزارش پیمایش بنگاه، بنگاه‌های ایرانی را شامل نمی‌شود. شاخص‌های ارائه شده سهولت کسب و کار از سوی بانک جهانی ایراد اساسی دارد و واضح است که انتقادات جدی به شاخص سهولت کسب و کار بانک جهانی وارد باشد. در همین رابطه، نظر به محدودیت‌ها و ضعف‌های مهم گزارش‌های انجام کار بانک جهانی، گروه مطالعات محیط کسب و کار مرکز پژوهش‌ها مجلس شورای اسلامی، با هدف ارائه تصویری هر چه دقیق‌تر از مشکلات تولید و سرمایه‌گذاری و روند تغییرات آنها در طول زمان و نیز با هدف ارائه نتایج اجرای سیاست‌ها و قوانین بر محیط کسب و کار ایران و همچنین انتقال نظرات بخش خصوصی به عنوان گروه‌های هدف قانون به نمایندگان برای تصمیم‌گیری مناسب‌تر، گزارش پایش محیط کسب و کار ایران را تهیه کرده است.

شاخص پیمایش بنگاه‌ها

- وضعیت نامناسب حقوق مالکیت در محیط کسب و کار کشور
- سهولت کسب و کار
- پیمایش بنگاه‌های بانک جهانی

مهم‌ترین مشکل بنگاه‌ها

- مشکلات تأمین مالی

۳۶ ارزیابی از موانع موجود در بهبود شرایط کسب و کار در ۱۰ سال گذشته و راهکار

• وضعیت نامناسب حقوق مالکیت در محیط کسب و کار کشور
نا مناسب ترین مؤلفه های محیط کسب و کار کشور نسبت به سایر مؤلفه ها در روند
شاخص های کسب و کار

۱. غیر قابل پیش بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات
۲. بی ثباتی سیاست ها، قوانین و مقررات و رویه های اجرایی ناظر به کسب و کار
۳. دشواری تأمین مالی از بانکها

مناسب ترین مؤلفه های محیط کسب و کار کشور نسبت به سایر مؤلفه ها

۱. محدودیت دسترسی به حامل های انرژی (برق، گاز، گازوییل و...)
۲. محدودیت های دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت
۳. محدودیت دسترسی به آب

بر اساس نتایج این پایش در تابستان ۱۳۹۷، وضعیت محیط کسب و کار در بخش
صنعت در مقایسه با بخش های کشاورزی و خدمات نامناسب تر ارزیابی شده است.
در بین رشته فعالیت های اقتصادی نیز بدترین وضعیت کسب و کار با سایر رشته
فعالیت های اقتصادی در کشور عبارت است از:

۱. هنر، سرگرمی و تفریح
 ۲. عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل و... (صادرات و واردات)
 ۳. استخراج معدن
- بهترین وضعیت کسب و کار با سایر رشته فعالیت های اقتصادی در کشور عبارت
است از:

۱. مالی و بیمه
 ۲. املاک و مستغلات
 ۳. آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت های تصفیه
- لازم به توضیح است که بنگاه های اقتصادی با کمتر از دو سال سابقه کار دارای
بهترین وضعیت و بنگاه های دارای ۱۱ تا ۱۵ سال سابقه فعالیت دارای بدترین وضعیت

محیط کسب و کار نسبت به سایر بنگاه‌ها ارزیابی شده‌اند.

معرفی مؤلفه‌های طرح پایش محیط کسب و کار

۱. نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول
۲. برداشت‌های سلیقه‌ای از قوانین و مقررات توسط مأموران محیط زیست، شهرداری، گمرک، بهداشت و...
۳. بی‌تعهدی طرف‌های قرارداد و معامله به اجرای تعهدات و وعده‌هایشان
۴. بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار
۵. غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات
۶. رویه‌های سخت‌گیرانه اداره‌های کار و بیمه تأمین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی
۷. تمایل عمومی به خرید کالاهای خارجی و بی‌رغبتی به خرید محصولات ایرانی
۸. عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیراستاندارد و تقلبی در بازار
۹. وجود رقابت غیرمنصفانه شرکت‌ها و مؤسسات دولتی یا شبه دولتی در بازار
۱۰. رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات
۱۱. دشواری تأمین مالی از بانک‌ها
۱۲. فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات مورد نیاز برای فعالیت اقتصادی
۱۳. ضعف زیرساخت‌های حمل و نقل (جاده‌ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)
۱۴. ضعف دادگاه‌ها در رسیدگی به شکایات و پیگرد مؤثر متجاوزان به حقوق دیگران
۱۵. وجود انحصار، امتیاز یا هرنوع رانت به یک یا تعدادی از رقبا در بازار
۱۶. ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار
۱۷. عرضه کالاهای و محصولات قاچاق در بازار ایران
۱۸. فقدان ارتباط مناسب میان عوامل تأمین مواد اولیه، تولید و عرضه یک

محصول در بازار

۱۹. دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار
۲۰. کارگری عمومی و ضعف فرهنگ کار در جامعه
۲۱. کمبود تقاضا در بازار
۲۲. کمبود فناوری‌های نوین و تجهیزات مورد نیاز
۲۳. کمبود نیروی کار ماهر
۲۴. محدودیت‌های دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت
۲۵. محدودیت دسترسی به آب
۲۶. محدودیت دسترسی به حامل‌های انرژی (برق، گاز، گازوئیل و...)
۲۷. فساد و سوءاستفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی
۲۸. موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب و کار در دستگاه‌های اجرایی

تأثیر سیاست‌های اتخاذ شده بر روی شاخص‌های کسب و کار

بر اساس نتایج حاصل از پایش ملی محیط کسب و کار ایران که در تابستان ۱۳۹۷ صورت گرفته است، از دید فعالان اقتصادی مشارکت کننده در این پایش، در اکثر استان‌ها وضعیت بیشتر مؤلفه‌های مؤثر بر محیط کسب و کار ایران، به طور قابل توجهی نامساعدتر شده است. بر همین اساس، استان‌های لرستان، کرمانشاه و چهارمحال و بختیاری به ترتیب دارای بدترین وضعیت محیط کسب و کار و استان‌های گیلان، آذربایجان شرقی و زنجان به ترتیب دارای بهترین وضعیت محیط کسب و کار نسبت به سایر استان‌ها ارزیابی شده‌اند.

بی‌ثباتی و پیش‌بینی‌ناپذیری، دخالت دولت در بازار، تورم قوانین و بخشنامه‌ها به ترجیح‌بندی در میان تحلیل‌های کارشناسان و فعالان اقتصادی از دیگر تأثیرات سیاست‌های اتخاذ شده بر روی شاخص‌های کسب و کار است. به نظر می‌رسد عدم دخالت دولت در قیمت‌گذاری و آزادسازی اقتصادی، مهم‌ترین اولویت تیم اقتصادی دولت با توجه به آغاز تحریم‌های جدید است.

اصلاحات ساده قضایی و بهبود قابل توجه اقتصادی

چه در شرایط تحریم و چه در شرایط عادی، مساله اصلی برای همه این است که باید شرایط کسب و کار در داخل کشور روان تر شود. متاسفانه در حال حاضر شرایط اقتصادی کشور روز به روز سخت تر می شود. اولین اقدام مؤثر در این راستا این است که همان طور که آمریکا ستاد تحریم برای ایران ساخته است، ما نیز ستادی مشخص برای مقابله با تحریم داشته باشیم، فردی با اختیارات لازم رئیس این ستاد باشد که تمام تمرکز را روی مسائل اقتصادی کشور قرار دهد و بتواند با عکس العمل های مناسب، تحریم های آمریکا را خنثی کند (رئیس کمیسیون تسهیل کسب و کار اتاق تهران، ۱۳۹۷).

گزارش بانک جهانی نشان می دهد که در حوزه ورشکستگی، نمره خیلی پایینی در کشور وجود دارد. رسیدگی به ورشکستگی ۴/۵ سال طول می کشد، در حالی که قوه قضائیه می تواند تمهیدی ببانددیشد تا کارهای مربوط به این فرآیند ظرف شش ماه انجام شود. همین اقدام اصلاحی می تواند باعث شود که رتبه ایران بسیار بهبود پیدا کند. در کل عمده شاخص هایی که در کسب و کار خیلی ضعیف است، به عملکرد نهادهای قضایی برمی گردد. همچنین تاکید روی کارآفرینی، تلاش برای پرورش بخش خصوصی و کارآفرینی با تاکید بر کسب و کارهای کوچک و متوسط، یکی از اصلی ترین محورهای بانک جهانی است.

راهکار عملیاتی جهت بهبود وضعیت کسب و کار در کشور

بهبود محیط کسب و کار در ایران یکی از مهم ترین مطالبه های بخش خصوصی بوده که هنوز نتیجه مورد نظر نیز در این باره به دست نیامده است. حتی تصویب قانون بهبود مستمر فضای کسب و کار هم نتوانسته نتیجه مورد نظر را حاصل نماید. چراکه آیین نامه های این قانون به طور کلی تدوین نشده است. برخی از کارشناسان اقتصادی بر این باورند که با توجه به انجام یکسری از اقدامات در مسیر بهبود محیط کسب و کار، به دلیل تکراری بودن آنها از سوی مقامات و مسئولان مختلف، اقدامات اصلاحی بیشتر به شعار شبیه شده است و به نظر می رسد بی توجهی به این موضوع، موجی از

نامیدی را در بین فعالان اقتصادی به وجود آورده است.

بر طبق گزارش اتاق بازرگانی، اگر بخواهیم در سازمان‌ها، بهبود محیط کسب‌وکار را مورد توجه قرار دهیم باید بدانیم که هیچ اقدامی به اندازه از بین بردن گلوگاه‌های بهبودی که در سازمان‌ها برای اخذ مجوزها ایجاد شده بر فسادزدایی تأثیر ندارد.

اتاق بازرگانی در این ارتباط مطالعاتی را در مورد کشورهایی که درجه کسب‌وکارشان به سرعت به سمت بالا حرکت کرده مانند فرانسه، عربستان، امارات، کره جنوبی و گرجستان آغاز کرده است. علت روند حرکت این کشورها که توانسته‌اند به سرعت پیشرفت کنند را تدوین و به‌عنوان پیشنهاد، مطرح کرده است.

نتیجه‌ای که از این مطالعات دریافت می‌شود، این است که با حذف هر یک مجوز اضافه یک دیوار از فساد از بین می‌رود. بنابراین اگر بخواهیم در سازمان‌ها، بهبود محیط کسب‌وکار را مورد توجه قرار دهیم باید بدانیم که هیچ اقدامی به اندازه از بین بردن گلوگاه‌های بهبودی که در سازمان‌ها برای اخذ مجوزها ایجاد شده بر فسادزدایی تأثیر ندارد.

اقدامات بخش خصوصی برای بهبود کسب و کار

اتاق ایران رسالت خود را درباره بهبود محیط کسب‌وکار با انجام ۱۰ اقدام در بازه زمانی تیرماه سال ۹۵ تا تیرماه سال ۹۶ ادامه داده است. براساس آنچه در کارنامه اتاق ایران، منتشر شده این مجموعه اقدامات اتاق ایران به این شرح است:

۱. پیگیری اصلاح قانون مالیات بر ارزش افزوده با نگاه رفع مشکلات موجود و برداشتن فشار آن از دوش تولیدکنندگان، صادرکنندگان و پیمانکاران
۲. پیگیری اصلاح قانون بیمه تأمین اجتماعی و مقررات مربوطه، در جهت افزایش نقش کارفرما در این سازمان و کاهش فشارهای این سازمان بر کارفرمایان
۳. پیگیری اصلاح قانون امور گمرکی و آیین‌نامه آن برای کاهش موانع موجود،

ارزیابی از موانع موجود در بهبود شرایط کسب و کار در ۱۰ سال گذشته و راهکار ۴۱

- سرعت بخشیدن به فرآیند گمرکی و کاهش هزینه‌های مترتب به صاحب کالا و اخذ پیش‌نویس تدوین شده توسط گمرک و ارائه آن برای بررسی به کمیسیون و معاونت مربوطه،
۴. تمرکز بر حل مشکلات واحدهای تولیدی مستقر در شهرک‌های صنعتی و رفع مشکلات اجرایی و ساختاری این شهرک‌ها.
۵. مقابله با فساد اداری از طریق شناسایی مقررات و رویه‌های فسادزا و تلاش برای اصلاح آنها، بالا بردن سطح آگاهی اعضا درباره نحوه مواجهه با فساد و اطلاع موارد شایع به اتاق تهران و اخذ راهکارها
۶. پیگیری اصلاح نظام تأمین مالی کشور در جهت کاهش شکاف تأمین مالی برای بنگاه‌های کوچک و متوسط که در این راستا ارائه راهکارهای حل مشکلات جاری و اصلاح نظام تأمین مالی با تأکید بر بنگاه‌های کوچک و متوسط صورت گرفته کشور.
۷. تلاش برای بهبود رتبه ایران در گزارش جهانی انجام کسب‌وکار با هدف افزایش سهولت کسب‌وکار برای فعالان اقتصادی کشور و افزایش جذابیت سرمایه‌گذاری خارجی در کشور
۸. تدوین شاخص‌های ملی سنجش محیط کسب‌وکار و پایش و گزارش سالانه وضعیت در کشور، در راستای اجرای ماده ۴ قانون بهبود مستمر محیط کسب‌وکار
۹. استفاده از ظرفیت شورای گفت‌وگو، ماده ۷۶ و کمیسیون مقررات‌زدایی برای حل مسائل مهم فعالان اقتصادی و مقررات‌زدایی مؤثر
۱۰. مطالبه جدی اجرای قانون بهبود مستمر محیط کسب‌وکار و پایش و گزارشگری موارد عدم توجه و تمکین به این قانون (محمد رضا نجفی منش، رئیس کمیسیون تسهیل کسب و کار اتاق تهران، ۱۳۹۶)

اصلاح قوانین اصلی‌ترین مساله بهبود فضای کسب و کار

اصلاح قوانین یکی از اصلی‌ترین پیش‌نیازهای بهبود فضای کسب و کار است. در

این زمینه، مقیمی نایب رئیس اتاق تهران می‌گوید: «تا کنون در اتاق تهران خیلی روی مسأله اصلاح قانون کار شده است. مسأله اصلی پیشرفت نمره ایران نیز به تجارت فرامرزی مربوط می‌شود. با وجود مشکلاتی که وجود دارد، عملکرد دولت نسبت به گذشته باعث ارتقای کسب و کار فرصت‌های تجاری خارجی شده است. عوامل مربوط به گمرک نیز بسیار حائز اهمیت است. به‌خاطر ایجاد پنجره واحد گمرکی، نمره ایران بهبود داشته است. این مسأله تلنگری به دولت می‌زند که مؤثرترین عامل برای بهبود فضای کسب و کار قوانین هستند. در هر جایی که قوانین کشور روزآمد شده‌اند، سرعت گرهی از کارها باز شده است. نه تنها دولت، بلکه مجموعه حاکمیت باید توجه داشته باشند که «قوانین» اصلی‌ترین مسأله فعالان اقتصادی برای انجام کسب و کار است. آن هم در شرایطی که کشور دوباره درگیر تحریم‌ها شده است، تنها با حذف قوانین دست و پاگیر و به روز کردن آنها می‌توان شرایط را برای فعالیت مساعد کرد»^۱. (سیده فاطمه مقیمی، نایب رئیس اتاق بازرگانی، ۱۳۹۷).

مصوبات هیئت دولت در راستای بهبود فضای کسب و کار و کاهش فرآیندهای اداری

هیئت دولت در مصوبه‌ای، فرمانی ۱۳ بندی را به ۱۳ دستگاه دولتی ابلاغ کرد که بر مبنای آن جایگاه ایران در شاخص‌های کسب و کار باید بهبود یابد. بهبود فضای کسب و کار از جمله درخواست‌هایی است که فعالان اقتصادی آن را حتی مهمتر از تزریق منابع مالی و تأمین سرمایه در گردش مورد نیاز خود می‌دانند. در واقع آنها بر این باورند که اگر محیط مناسبی برای فعالیت‌های تولیدی و تجاری‌شان وجود داشته باشد، حتماً با مدیریت می‌توانند سودآوری داشته و بهره‌وری خود را بالا برند. در همین راستا دولت در مصوبه‌ای ۱۳ دستگاه دولتی اعم از وزارتخانه‌های اقتصاد، دادگستری، کشور، نیرو، ارتباطات، جهاد، صنعت، کار و سازمان‌های برنامه و بودجه، حفاظت محیط زیست، استاندارد ایران و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران را مکلف به

۱- راهکارهای بخش خصوصی برای بهبود کسب و کار، اقتصاد آنلاین، گفتگو با فعالان اقتصادی، ۱۳۹۷/۸/۱۴

ارزیابی از موانع موجود در بهبود شرایط کسب و کار در ۱۰ سال گذشته و راهکار ۴۳

فراهم سازی شرایط برای ارتقای جایگاه ایران در حوزه شاخص‌های جهانی کسب و کار کرده است (مصوبه هیئت وزیران، ۱۳۹۶، به استناد اصل یکصد و سی و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران).

بیانات مقام معظم رهبری در زمینه بهبود فضای کسب و کار و مسئله اقتصادی کشور

رهبر معظم انقلاب در بیاناتی در دیدار رئیس جمهور و اعضای هیئت دولت مورخه ۷ شهریور ۱۳۹۷، بعد از بیان اینکه شاخص‌های حکومت علوی یعنی «عدالت، پاکدامنی، پارسایی و با مردم بودن» معیار ارزیابی و سنجش اقدامات مسئولان است، با بیان نکات مهمی درباره مسائل اقتصادی، سیاست خارجی و اتحاد و انسجام داخلی تأکید کردند:

- در زمینه اقتصاد باید قوی، پرحجم و با کیفیت کار کرد و مسئولان اقتصادی در حل مشکلات مردم شب و روز نشاسند.
- مهم‌ترین وظیفه ما به عنوان حکومت اسلامی، معیار و شاخص قرار دادن حکومت علوی است.
- در ارزیابی عملکرد دولت باید نقاط قوت و ضعف، با یکدیگر دیده شود تا بر نقاط قوت افزوده و نقاط ضعف برطرف شوند
- کارهای خوبی که در زمینه رشد اقتصادی، انرژی، افزایش صادرات غیرنفتی و کاهش واردات انجام شده است بیان شود و بایستی روند افزایش صادرات و کاهش واردات با شتاب بیشتر ادامه یابد و در ضمن اینگونه خدمات با بیان هنرمندانه به مردم گفته شود.
- در زمینه اقتصادی باید قوی و پرحجم کار کرد و تمام خلاها را پر کرد که همه این موارد امکان‌پذیر و شدنی است و ما در اداره اقتصاد کشور بن‌بست نداریم.
- حجم و کیفیت فعالیت و عملکرد مسئولان اقتصادی کشور باید به‌گونه‌ای باشد که شب و روز نشاسند و محور فعالیت‌ها هم سیاست‌های اقتصاد

- مقاومتی باشد که اساس آن تکیه بر تولید داخلی است.
- سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، هم سنگ‌سازی دفاعی و توانمندسازی در مقابل دشمن است و هم، توانمندسازی برای حرکت رو به جلو. بنابراین اقتصاد مقاومتی با محوریت تولید داخلی دارای جنبه‌های پدافندی و آفندی است.
 - موضوع تولید داخل و برطرف کردن مشکلات آن یکی از مسائل مهمی است که باید روسای سه قوه بر آن تمرکز داشته باشند
 - مشکلات تولید، راه حل دارد و اقتصاددانها نیز برای آن راهکار ارائه داده‌اند که اگر به آنها عمل شود معیشت مردم که اکنون بخش مهمی از جامعه دچار مشکل هستند، بهبود خواهد یافت.
 - تلاش همه جانبه ای برای جلوگیری از تعطیلی کارخانه‌ها و یا زیر ظرفیت کار کردن آنها
 - توجه به موضوع مدیریت اقتصادی
 - وظیفه دولت، مدیریت اقتصادی است البته این مدیریت به معنای تصدی‌گری نیست و هدف از سیاستهای کلی اصل ۴۴ نیز این است که تصدی‌گری انجام نشود (بیانات حضرت آیت‌الله خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب اسلامی، در دیدار رئیس جمهور و اعضای هیئت دولت، ۷ شهریور ۱۳۹۷).

راهکارهای عملیاتی

با جمع بندی مباحث فوق، میتوان بصورت خلاصه راهکارهای عملیاتی زیر را نیز بیان نمود:

۱. بررسی و مطالعه روند بهبود فضای کسب‌وکار کشورها
۲. بهبود فضای کسب‌وکار، فضای کسب‌وکار چه از منظر داخلی و چه از منظر خارجی مبدأ فعالیت‌های اقتصادی است. به این معنی که برای خارجی‌ها هم اولین مساله مهم، چگونگی وضعیت محیط کسب‌وکار کشور مورد نظرشان است.

ارزیابی از موانع موجود در بهبود شرایط کسب و کار در ۱۰ سال گذشته و راهکار ۴۵

۳. نحوه مجوزدهی‌ها و مهار میزان فساد در کشور و امنیت سرمایه‌گذاری
۴. ارزیابی محیط کسب‌وکار
۵. شناسایی نقاط کور کسب و کار
۶. شناسایی قوانین مزاحم
۷. شناسایی چگونگی دریافت اخذ مجوزها
۸. تبیین جایگاه کارآفرینان و نقش بی‌بدیل آنها در توسعه اقتصاد
۹. ارتقاء خدمات بانکداری الکترونیکی و ایجاد زیرساخت‌های لازم جهت استفاده از آنها در همه زمان‌ها و مکان‌ها
۱۰. ترویج استفاده از عقود اسلامی و شراکت بانک‌ها در سود و زیان طرح‌های کسب و کار ضمن تقویت بدنه کارشناسی و نقش مشاوره‌ای بانک‌ها در راه‌اندازی کسب و کار جدید
۱۱. مبارزه با هرگونه تبعیض و اعطای امتیازات ویژه به افراد و یا فعالیت‌های خاص و جلوگیری از ویژه‌خواری به‌خصوص در دستگاه‌های دولتی و آشنا نمودن کارکنان و مدیران آنها با مفاسد اداری و نحوه پیشگیری از آن
۱۲. تجدید نظر در روال‌های اداری رسیدگی به درخواست صاحبان کسب و کار برای اخذ تسهیلات بانکی در جهت کاهش در مراحل، هزینه‌ها و زمان مورد نیاز
۱۳. ایجاد ساز و کار مناسب جهت پاسخگویی دقیق و متعهدانه دستگاه‌های اجرایی به ابهامات، پرسش‌ها و مسائل فعالان اقتصادی، از جمله تقویت بدنه کارشناسی دستگاه‌ها و ...
۱۴. تشکیل بانک اطلاعاتی واحدهای تولیدی مشکل‌دار، احصاء مشکلات و مطالعه علل بروز مشکل
۱۵. افزایش نظارت‌ها در مناطق مرزی و مبارزه مستمر با قاچاق کالا و ارز
۱۶. ارتقاء کیفیت زیرساخت‌های مربوط به انتقال آب، برق، گاز و ... و نیز شبکه‌های ارتباطی

۱۷. مهار تورم
۱۸. افزایش قابلیت پیش‌بینی سیاست‌های اقتصادی دولت
۱۹. ارتقاء میزان حمایت تأمین اجتماعی از کارگران
۲۰. افزایش ضمانت اجرای قوانین و مقررات
۲۱. بازنگری در قانون کار
۲۲. اجرای کامل و همه‌جانبه طرح تحول اقتصادی دولت
۲۳. پای‌بندی دولت به اجرا و دستیابی به اهداف برنامه توسعه
۲۴. به رسمیت شناختن حقوق مالکیت فکری
۲۵. شفاف‌سازی
۲۶. ایجاد امنیت اقتصادی.
۲۷. مدیریت تحریم‌های بین‌المللی
۲۸. مدیریت صحیح نرخ ارز

منابع

- اتاق بازرگانی و صنایع و معادن تهران. بررسی عوامل مؤثر بر سنجش و بهبود فضای کسب و کار در ایران، ۱۳۹۶.
- بیانات حضرت آیت الله خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب اسلامی، در دیدار رئیس جمهور و اعضای هیئت دولت، شهریور ۱۳۹۷
- مطالعات اقتصادی اداره کل امور اقتصادی و دارایی، ۱۳۹۲
- مطالعات مرکز پژوهش‌های مجلس، بهمن ۱۳۹۷
- گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس آذر ۱۳۹۶، گروه اقتصادی خبرگزاری آنا (خبرگزاری دانشگاه آزاد اسلامی) به نقل از محمدرضا نجفی منش رئیس کمیسیون تسهیل کسب و کار
- مسلم خانی؛ مشاور معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال و فاطمه حمصی؛ کارشناس کارآفرینی اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان مرکزی، راهکارهای بهبود فضای کسب و کار در ایران
- محمد شهریاری، دانشجوی کارشناسی ارشد کارآفرینی دانشگاه تهران، مقاله با عنوان «معیارهای اندازه‌گیری فضای کسب و کار»، سایت خبری تحلیلی کسب و کار
- گزارشات فضای کسب و کار بانک جهانی در سال ۲۰۱۹ (Doing Business)، کلی و کشوری.
- تحلیل محیط کسب و کار ایران، دکتر جهانگیر یداللهی فارسی، دانشگاه تهران
- محمد عزیزاللهی، دانشجوی کارشناسی ارشد دانشکده کارآفرینی دانشگاه تهران در جهان اقتصاد، تیر ماه ۱۳۹۶، سایت خبری اقتصاد آنلاین، گزارش جایگاه ایران در شاخص سهولت کسب و کار
- محسن رضایی میرقائد و علی مبینی دهکردی، ایران آینده در افق چشم انداز (تهران: وزارت ارشاد و فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۵)، ص ۳۳۲

- عبدالله قنبرلو، اثرات همکاری اقتصاد بین المللی بر امنیت کشورها؛ با نگاهی به وضعیت جمهوری اسلامی ایران (تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی، آذر ۱۳۸۳)، صص ۱۱-۰۱.
- بی نا، ایران، دیپلماسی اقتصادی و جهانی شدن اقتصاد»، راهبرد، شماره ۲۷، بهار ۱۳۸۲، ص ۲۷
- محمد علی ناجی راد، جهانی شدن تروریسم و علل همکاری کشورهای جهان علیه آن»، پایان نامه دکتری علوم سیاسی، (تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۸۵)، ص ۷۲.
- حسینی، سید مهدی و فهیمی فر، فاطمه (۱۳۸۹). نقش توسعه نظام مالی و بهبود فضای کسب و کار بر رشد اقتصادی، مجموعه مقالات چهارمین کنفرانس توسعه نظام تامین مالی در ایران، ص ۶۸۷-۶۷۰.
- گزارش مرکز پژوهش های مجلس آذر ۱۳۹۶، گروه اقتصادی خبرگزاری آنا(خبرگزاری دانشگاه آزاد اسلامی) به نقل از محمد رضا نجفی منش رئیس کمیسیون تسهیل کسب و کار
- جعفری صمیمی، احمد، اختیاری، شهرام(۱۳۸۸)، تاثیر امنیت اقتصادی بر فرآیند رشد اقتصادی در کشورهای عضو کنفرانس اسلامی با تاکید بر ایران، فصلنامه علوم اقتصادی دانشگاه آزاد واحد تهران مرکزی، سال اول، شماره ۳، ص ۳۰-۹.
- احمدی، سید وحید (۱۳۸۹). بررسی مقایسه ای فضای کسب و کار در ایران و جهان، مجموعه پژوهش های اقتصادی، شماره ۳۰، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، ص ۳۹-۱.
- صادق بختیاری، افسانه شایسته، ۱۳۹۱، بررسی تاثیر بهبود فضای کسب و کار بر رشد اقتصادی در کشورهای منتخب با تاکید بر ایران، فصلنامه اقتصاد مالی